

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

**Institutionen för Samhälls-
och Beteendevetenskap**

Individualisering och individuell utvecklingsplan
ur ett lärar- och elevperspektiv

Individualization and Individual plan of development
from a teacher and pupil point of view

Författare:
Eva Andersson
Maria Carlsson

Examensarbete i lärarutbildningen

Höstterminen 2007

Handledare: Ulf Nytell
Examinator: Margareta Sandström Kjellin

Examensarbete

15 högskolepoäng

SAMMANFATTNING

Eva Andersson
Maria Carlsson

Individualisering och individuell utvecklingsplan ur ett styrdokument- lärar- och elevperspektiv

Individualization and Individual Development Plan from a steering documents, teacher and pupil point of view

Årtal 2007

Antal sidor: 37

Syftet med denna studie var att beskriva skolans uppdrag gällande individualisering och arbetet med den individuella utvecklingsplanen (IUP) samt att ta reda på lärares och elevers uppfattningar om detta och hur det används i den praktiska skolverksamheten. Med hjälp av enkäter och intervjuer fick vi en bild av hur lärare och elever upplever detta. Resultatet visade att lärare individualiserar sin undervisning på olika sätt, och att eleverna var nöjda med den hjälp och den uppmärksamhet de fick. Lärarna använde IUP som ett hjälpmedel vid utvecklingssamtalen, men mer sällan i den praktiska skolverksamheten. Eleverna hade endast liten medvetenhet om IUP.

Nyckelord: Individualisering, Individualiserad undervisning, Individuell utvecklingsplan, IUP, styrdokument.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte.....	1
1.2 Frågor	1
1.3 Begreppsdefinitioner.....	2
2. Litteraturgenomgång.....	3
2.1 Individualisering i tidigare läroplaner.....	3
2.1.1 Undervisningsplan för folkskolan 1919 och 1955.....	3
2.1.2 Läroplan för grundskolan 1962 - 1980.....	4
2.2 De nuvarande nationella styrdokumenterna.....	5
2.2.1 Lpo 94	5
2.2.2 Skollagen.....	5
2.2.3 Grundskoleförordningen	6
2.2.4 Sammanfattning	7
2.3 Individualisering	7
2.3.1 Forskning om individualisering.....	8
2.3.2 Sammanfattning	10
2.4 Individuell utvecklingsplan	11
2.4.1 Bakgrund	11
2.4.2 Införande och arbete med individuell utvecklingsplan.....	12
2.4.3 Sammanfattning	13
3. Metod.....	15
3.1 Forskningsstrategi.....	15
3.2 Datainsamlingsmetoder	15
3.3 Enkätstudie	15
3.4 Intervjustudie	16
3.5 Urval.....	16
3.5.1 Enkätstudie	16
3.5.2 Intervjustudie	16
3.6 Genomförande.....	17
3.6.1 Enkätstudie	17
3.6.2 Intervjustudie.....	17
3.7 Databearbetning och analysmetod	17
3.8 Reliabilitet och validitet	18
3.9 Etiska ställningstaganden.....	18
4. Resultat	19
4.1 Resultatpresentation enkätstudie	19
4.2 Resultatpresentation intervjustudien	20
4.2.1 Lärarnas kännedom om styrdokument.....	20
4.2.2 Uppfattningar om IUP	20
4.2.3 IUP i den praktiska skolverksamheten.....	22
4.2.4 Individualisering i den praktiska skolverksamheten	23
4.2.5 För- och nackdelar med individualisering	24
4.2.6 Tillfredsställelse med individualisering	25
5. Resultatanalys.....	27
5.1 Enkätstudie.....	27
5.2 Intervjustudie	27

6. Diskussion	31
6.1 Resultatdiskussion	31
6.1.1 Styrdokument.....	31
6.1.2 Den individuella utvecklingsplanen	32
6.1.3 Individualisering	33
6.2 Metoddiskussion	35
6.3 Slutsatser.....	37
6.4 Nya forskningsfrågor	37
Referenser	
Bilaga 1	
Bilaga 2	
Bilaga 3	

Förord

Skrivandet av detta examensarbete har varit en utmanande process. Det var lärorikt, roligt och svårt. Vi vill rikta ett stort tack till de lärare och elever som ställt upp i vår undersökning och på så vis gjort detta arbete möjligt att genomföra. Likaså vill vi tacka vår handledare Ulf Nyttell för all hjälp och stöd vi fått under skrivandets gång. Till sist vill vi också tacka våra familjer för att ni stått ut med att studierna, och i synnerhet denna uppsats, tagit så mycket tid.

1. Inledning

I Helsingborgs Dagblad 20/8 2007 skriver Rosdahl "Bevare oss för individualiseringen". Han anser att elever genom individualisering arbetar sida vid sida med varierande uppgifter, ibland självvalda, men ibland har de bara valt att ta uppgifterna i olika ämnen i annan ordning. Ansvaret för misslyckanden flyttas till eleverna, de ska bokföra sitt arbete och reflektera över varför det går bra eller dåligt. På så vis har även skolsvårigheter individualiserats. Men individualiseringen har också bidragit till trivseln i dagens skola, människan har ett behov av att få styra sig själv. Han menar också att individualisering ofta betyder att elever kan välja de kunskaper de vill ha, samtidigt som gemensamma kunskaper behövs för ett fungerande samhälle. Man ska se annorlunda på individualisering och inte som idag, att det är synonymt med enskilt arbete. Eleverna ska ha en chans att arbeta tillsammans med andra. Rosdahl (2007) understryker vikten av möten med andra att det först är då man kan bli någon, att i skolarbetet få ta risker och tåla att misslyckas.

I skolans styrdokument finns riktlinjer att undervisningen ska individualiseras och anpassas utefter varje elevs behov och förutsättningar. Vad är egentligen individualiserad undervisning? Stämmer det som Rosdahl (2007) skriver? Är individualisering att få välja om man vill arbeta med matematikuppgifterna före eller efter ordklasserna, eller är det att hitta arbetssätt som passar den enskilde eleven? Vår erfarenhet, både genom den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) och egen yrkesverksamhet, är att många lärare menar att de individualiserar sin undervisning, men att de har svårt att konkretisera på vilket sätt.

Många skolor slåss mot en dålig ekonomi med en ibland låg personaltäthet som följd. Klasserna är på många håll stora vilket kan innebära att det finns svårigheter med att hinna med och tillgodose alla elevers behov. Vi är intresserade av att ta reda på hur lärare klarar att uppfylla kraven från styrdokumentet, och hur de rent praktiskt arbetar med att individualisera undervisningen. Likaså hur elever uppfattar individualiseringen.

Enligt en ändring i grundskoleförordningen (www.riksdagen.se) som trädde i kraft 1 januari, 2006, ska alla elever ha en individuell utvecklingsplan (IUP). Denna plan ska vara framåtsyftande och utgå från eleven i beskrivandet av vilka insatser som behövs för att nå målen. Vi funderar över hur arbetet kommit igång och hur medvetna eleverna är om detta.

1.1 Syfte

Syftet med studien är att ta reda på lärares och elevers uppfattningar om individualisering och IUP samt hur det används i den praktiska skolverksamheten.

1.2 Frågor

- Hur uppfattar lärare styrdokument angående individualisering och individuell utvecklingsplan?
- Hur arbetar lärare med individualisering och individuell utvecklingsplan?
- Hur uppfattar elever individuell utvecklingsplan och individualisering?
- Hur tror lärare att eleverna uppfattar detta?

1.3 Begreppsdefinitioner

I detta arbete använder vi begreppet individuell utvecklingsplan som det beskrivs av Skolverket (2005). Begreppet förkortas IUP, och både individuell utvecklingsplan och IUP används som begrepp i arbetet.

Termerna individualisering och individualiserad undervisning förekommer, vilket i detta arbete har samma innebörd.

I Lpo 94 finns inte ordet individualisering med som begrepp, istället står att undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Även om begreppet inte nämns uttryckligen, betonas detta i skrivningar om att undervisningen ska utgå från den enskilde eleven. Vi återkommer till detta i diskussionen.

2. Litteraturgenomgång

När litteratur till studien valdes utgick vi ifrån litteratur vi kommit i kontakt med under utbildningens gång. Vi har också sökt material på biblioteket, i databaser, och på Internet. Det var svårt att hitta forskning som rörde vårt område. När vi hade hittat relevant stoff började vårt arbete med att bearbeta och sammanställa. Den forskning vi använder oss av är en översikt av Vinterek (2006) som rör styrdokument, forskning och utredningar gällande individualisering under de senaste decennierna.

I kapitlet behandlas individualisering, dels hur det beskrivs i tidigare läroplaner men också vad dagens styrdokument säger. Vilka typer av individualisering som förekommer och hur individualisering gestaltat sig i skolan under de senaste decennierna presenteras också.

Avslutningsvis beskrivs bakgrunden till införandet av individuella utvecklingsplaner. Vi redogör också för relevant litteratur som beskriver hur man praktiskt kan arbeta med IUP.

2.1 Individualisering i tidigare läroplaner

Här följer en genomgång av individualisering/individ Anpassad undervisning i styrdokument som funnits redan före den obligatoriska grundskolans införande 1962, och av läroplaner för grundskolan 1962 (Lgr 62), 1969 (Lgr 69) och 1980 (Lgr 80).

2.1.1 Undervisningsplan för folkskolan 1919 och 1955

Innan den obligatoriska grundskolan infördes fanns i folkskolan undervisningsplaner, som kan sägas vara föregångare till det som idag betecknas läroplaner. Redan 1919 års undervisningsplan innehöll uttryck där individen sattes i centrum.

Det är synnerligen angeläget, att de tysta övningarna till innehåll och svårighetsgrad lämpas efter barnets ståndpunkt.

Talövningarnas omfattning och kraven på barnen bör noga anpassas efter deras förmåga och fortskridande utveckling. (s,26).

I 1955 års undervisningsplan fanns tydliga individorienterade mål. Läraren skulle "... söka lära känna elevernas individuella anlag, förutsättningar och intressen..."(s.26) för att kunna ge dem vägledning och stöd. Hänsyn skulle tas till elevernas ålder och utveckling. I denna utbildningsplan betonades också samhälleliga intressen, där folkskolans uppgift var att

[...] meddela en allmän medborgerlig bildning, att medverka till en harmonisk utveckling av de ungas individuella anlag och att i samverkan med hemmen fostra de unga till självständiga och ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar. (s.26).

En definition av individualiserad undervisning fanns också i denna plan.

[...] en sådan undervisning, som målmedvetet tar hänsyn till elevernas

individuella egenart, studieförutsättningar och intressen. Detta innebär att undervisningens innehåll mer eller mindre får lämpas efter den enskilde eleven. (s.27).

2.1.2 Läroplan för grundskolan 1962 - 1980

1962 fattade riksdagen beslut om den nioåriga obligatoriska grundskolan. En grundläggande tanke var gemensamma kurser, men trots detta förekommer begreppen individualisering och individuell frekvent i Läroplan för grundskolan, Lgr 62. Skolans arbete ska syfta till att hjälpa eleverna till en "allsidig utveckling". Under "Mål och riktlinjer" står att skolan ska ge individuell fostran och att den bör grunda sig på bland annat kännedom om elevernas "individuella egenart och förutsättningar" (Vinterek, 2006)

I Lgr 62 framhålls värdet av ett intresse för varje enskild elev och att undervisningen ska anpassas efter elevens mognad, läggning, förmågor och intresse.

En bärande tanke är att undervisningen ska individualiseras inom klassens ram. Att avpassa klassundervisningen efter en medelnivå medför otillfredsställande resultat och betydande olägenheter för både de duktigaste och svagaste eleverna.

Individualisering är en av fem undervisningsprinciper i MAKIS, en förkortning av motivation, aktivitet, konkretion, individualisering och samarbete/gemenskap, och ges i Lgr 62 en egen rubrik. Här beskrivs hur läraren ska arbeta för att motivera, stimulera och aktivera eleverna. I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att välja olika nivåer, minst två – grundkurs och överkurs. De kan arbeta självständigt i sin egen takt med uppgifter av olika svårighetsgrad och omfattning. Eleverna ska också möta varierade arbetssätt utifrån olika intressen och förmågor. (Lindkvist, 2003).

Lgr 62 lyfter också fram samhällsmål med undervisningen. Vikten av att under skoltid få övning i att "leva och verka i gemenskap med andra" betonas. Den kollektiva betoningen motiveras med att morgondagens samhälle mer än tidigare "kommer att kräva samverkan mellan människor av olika läggning och begåvning." Enligt Lgr 62 ska både samhällets utveckling och krav och individens behov styra innehållet, undervisningsformerna och organisationen av skolan. (Vinterek, 2006). Lärarna har till uppgift att skapa lärandesituationer i det vardagliga skolarbetet där både gemenskaps- och trygghetskänsla ges chans att växa.

Lgr 69 skiljer sig inte nämnvärt från Lgr 62 beträffande individualisering.

Läroplanstexterna innehåller i stort sett samma rubriker med nästan identisk text under. Trots en tydlig betoning av individualisering där undervisningen ska anpassas efter den enskilde eleven framträder också kraven på samarbete och gemenskap i de båda läroplanerna. Man menar att samarbete bör få "betydande utrymme" (Vinterek, 2006).

Begreppen individualisering och individanpassad undervisning förekommer inte lika ofta i Lgr 80 som i de tidigare läroplanerna, men precis som tidigare finns skrivningar om att undervisningen ska utgå från elevens förutsättningar, behov och intresse. I Lgr 80 märks en förändring av synen på lärande, "från att lära ut till att lära in" (Lindkvist, 2003 s. 13). Betydelsen av val av arbetssätt och metod från läraren tonas ned och man fokuserar istället på elevernas kunskaper och erfarenheter i undervisningen. Ett fungerande samarbete mellan lärare och elever betonas. Elever och lärare ska så långt det är möjligt samarbeta och diskutera kursen och också de

mål eleven ska nå. Läraren har ett ansvar att bygga vidare på elevens intresse för att sedan forma arbetsuppgifter utifrån det. I likhet med de tidigare läroplanerna beskrivs i Lgr 80 att elever är olika och att individualisering måste få prägla arbetet. Inget studiesätt eller arbetssätt är bäst för alla elever menar man. Lgr 80 är den läroplan som är tydligast i betoningen av gemenskap och kollektiva arbetsformer. (Vinterek, 2006)

2.2 De nuvarande nationella styrdokument

2.2.1 Lpo 94

Läroplanerna är förordningar utformade av regeringen och skildrar de olika verksamheternas uppdrag och värdegrund (www.skolverket.se).

Enligt Lpo 94 (2006) ska undervisningen "... anpassas till varje elevs förutsättningar och behov" (2006, s.4). Vidare kan man läsa att "Skolan ska klargöra för elever och föräldrar vilka mål utbildningen har, vilka krav skolan ställer och vilka rättigheter och skyldigheter elever och deras vårdnadshavare har" (2006, s.5). Lpo 94 säger också att skolan har tillsammans med hemmet det gemensamma ansvaret för att skapa de bästa förutsättningarna för elevens utveckling och lärande.

Alla som arbetar i skolan skall var med och se till att eleverna utvecklar en känsla för samhörighet. Skolan ska stimulera elever till att inhämta kunskaper och utgångspunkten ska vara att främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling.

Lpo 94 anger mål för eleverna att sträva mot, dessa mål fastställer inriktningen på skolans arbete. Eleverna ska bland annat utveckla sitt eget sätt att lära, samt lära sig att arbeta både tillsammans med andra och självständigt. De mål som eleverna ska uppnå "... ger uttryck åt vad eleverna minst skall ha uppnått när de lämnar skolan. Det är skolans och skolhuvudmannens ansvar att eleverna ges möjlighet att uppnå dessa mål "(Skolverket, 2006, s 8). Mål att sträva mot är överordnade mål att uppnå och ska utgöra basen för planerandet, genomförandet och utvärderingen av undervisningen. Mål att uppnå ska däremot kunna uppnås just nu och kan fungera som kontroller på elevens väg dithän. Målen är satta med hänsyn till vad alla bedöms minst behöva för att fungera i dagens samhälle.

2.2.2 Skollagen

Skollagen är stiftad av riksdagen och innehåller grundläggande bestämmelser om förskoleverksamhet, skolbarnomsorg, skola och även vuxenutbildning. (www.skolverket.se). Kravet på en likvärdig utbildning för alla finns reglerat i skollagens första kapitel, § 2

Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom (www.riksdagen.se).

Enligt fjärde kapitlet, § 1 ska särskilt stöd ges till elever som har svårigheter i skolarbetet. § 2 säger att "Eleverna skall ha inflytande över hur deras utbildning

utformas. Omfattningen och utformningen av elevernas inflytande skall anpassas efter deras ålder och mognad” (www.riksdagen.se).

2.2.3 Grundskoleförordningen

I grundskoleförordningen meddelas föreskrifter om grundskolan, utöver det som föreskrivs i skollagen (<http://rixlex.riksdagen.se>).

Grundskoleförordningens sjunde kapitel, 2 § säger:

Läraren skall fortlöpande informera eleven och elevens vårdnadshavare om elevens skolgång. Minst en gång varje termin skall läraren, eleven och elevens vårdnadshavare samtala om hur elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling bäst kan stödjas (utvecklingssamtal). Vid utvecklingssamtalet skall läraren i en framåtsyftande individuell utvecklingsplan skriftligt sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven skall nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna. Utvecklingsplanen kan även innehålla överenskommelser mellan lärare, elev och vårdnadshavare. Informationen vid utvecklingssamtalet bör grunda sig på en utvärdering av elevens utveckling i relation till målen i läroplanen och kursplanerna.

Grundskoleförordningen understryker också att informationen i utvecklingsplanen inte får ha karaktären av betyg. Eftersom att IUPn är framåtsyftande skall tonvikten ligga i det positiva som ska komma, inte det som eventuellt gått sämre under terminen.

2005 utfärdade Skolverket *Allmänna råd och kommentarer Den individuella utvecklingsplanen*. Innehållet grundar sig på bestämmelserna i 7 kap. 2 § grundskoleförordningen. Där står bland annat:

Skolans uppgift är att skapa förutsättningar för att alla elever ska utvecklas i riktning mot de nationella målen. Alla elever ska ges den ledning och stimulans de behöver i sitt lärande och i sin utveckling för att de utifrån sina förutsättningar ska kunna nå så långt som möjligt.” (2005, s.10) ”Skolan har ansvar för att alla elever får en individuellt anpassad undervisning och att deras utveckling planeras och följs noga under hela skoltiden. Det är dock viktigt att betona att individualisering inte är liktydigt med individuellt/enskilt arbete. (2005, s.11).

Vidare kan man läsa att IUPn ska utgå ifrån eleven och var den befinner sig i förhållande till läroplanens och kursplanernas mål. Den ska inte bara innehålla realistiska och uppnåbara mål, utan också en plan för hur eleven ska göra för att nå dessa mål som ska vara både kortsiktiga och långsiktiga. Eftersom en IUP är en allmän handling är det viktigt att den inte innehåller uppgifter som är integritetskänsliga. IUPn ska upprättas och revideras i samband med utvecklingssamtalet. De flesta eleverna når målen uppsatta i läroplanerna samt i kursplanerna, men om så inte är fallet bör insatserna utgå från en undersökning av undervisningen samt klassituationen. Svårigheter i skolan kan bero på och/eller förstärkas av olika faktorer som till exempel arbetssätt, inlärningstakt, attityder och förväntningar.

2.2.4 Sammanfattning

Redan i 1919 års undervisningsplan för folkskolan fanns uttryck som satte individen i centrum. I den nästkommande från 1955 fanns tydliga individorienterade mål och en definition av individualiserad undervisning.

I Lgr 62 och 69 förekommer begreppet individualisering och individuell frekvent. Individualisering inom klassens ram är en bärande tanke. Elever ska ges möjlighet att välja minst två olika nivåer i undervisningen. Trots en tydlig betoning av individualisering där undervisningen ska anpassas efter den enskilde eleven framträder också kraven på samarbete och gemenskap i de båda läroplanerna. Begreppen individualisering och individanpassad undervisning förekommer inte lika ofta i Lgr 80 som i de tidigare läroplanerna, men precis som tidigare finns skrivningar om att undervisningen ska utgå från elevens förutsättningar, behov och intresse. I likhet med de tidigare läroplanerna beskrivs att elever är olika och att individualisering måste få prägla arbetet. Lgr 80 är den läroplan som är tydligast i betoningen av gemenskap och kollektiva arbetsformer.

I Lpo 94 (2006) står att skolans undervisning ska anpassas efter elevernas behov och förutsättningar och alla har rätt till en likvärdig utbildning. Detta gör att det ställs krav på läraren att se till att alla elever får den typ av undervisning och stöd just de behöver. I grundskoleförordningen kan man läsa att läraren kontinuerligt ska informera elever och dess vårdnadshavare om elevens skolsituation. En gång per termin ska lärare, elev och dess vårdnadshavare ha utvecklingssamtal, där de ska samtala om hur elevens kunskaps- och sociala utveckling på bästa sätt kan stödjas. Eftersom att IUPn är framåtsyftande skall tonvikten ligga i det positiva som ska komma. Under samtalet ska IUPn skriftligt upprättas och redogöra för vilka insatser som är nödvändiga för att eleven ska nå målen, samt utvecklas så mycket som möjligt. Skollagen säger att eleverna ska kunna påverka hur deras utbildning gestaltas. Elevens inflytande ska anpassas efter deras mognad och ålder. I *Allmänna råd och kommentarer Den individuella utvecklingsplanen (2005)* står det att det är skolans uppgift att se till att alla elever har möjlighet att utvecklas mot de nationella målen”. Skolan ska se till att alla elever får den stimulans och ledning som de behöver, både i sitt lärande och i sin utveckling för att de ska, utifrån sina egna förutsättningar, nå så långt som möjligt. Individualisering är inte samma sak som enskilt arbete. Elevernas IUP ska inte bara innehålla realistiska och uppnåbara mål, utan också en plan för hur eleven ska göra för att nå dessa mål som ska vara både kortsiktiga och långsiktiga. IUPn ska upprättas och revideras i samband med utvecklingssamtalet.

2.3 Individualisering

Individualisering enligt Birkemo (2001) innebär att undervisningen anpassas till elevens individuella förutsättningar och behov. Läraren bör tillhandahålla många olika uppgifter som eleven kan träna på, kanske från olika läroböcker. Det kan också vara nyttigt att låta eleverna konstruera uppgifter åt varandra. Individualisering innebär också att man utgår ifrån den enskilde elevens funktionsnivå och planerar sin undervisning efter dennes specifika problem. Att som lärare individualisera sin

undervisning bör innebära att man utnyttjar elevens starka sidor vid inläringen, att man tar fasta på elevens erfarenheter och intressen.

Stensmo (1997) menar att individualisering kan innebära: variation av tid som behövs för att lösa uppgifter; variation av innehåll i uppgiften; variation av arbetsätt eller lärstil. Det kan också innebära variation av undervisningen avseende elever i behov av särskilt stöd.

Individuell tid:

Elever är olika och behöver därför olika lång tid i arbetet med att lösa uppgifter. Läraren måste organisera verksamheten så att varje elev kan arbeta i sin egen takt. Om eleven skall kunna ta ett eget ansvar för sitt lärande och arbeta självständigt, vilket läroplanen säger, måste eleven få träning i att själv planera och genomföra lärandet. Stensmo (1997) anser att lärare och elev tillsammans kan komma överens om uppgifter som ska lösas inom en viss tidsram. För en elev med långsam lärprocess ska överenskommelsen omfatta de grundläggande färdigheterna som att läsa, räkna och skriva medan det för en snabb elev kan innebära att arbeta med alla övningar.

Individuellt innehåll:

Elever är olika vad gäller intressen och behov och bör ges möjlighet till arbetsuppgifter med olika innehåll. Det kan t.ex. handla om att elever utefter förutsättningar kan arbeta med samma innehåll men på olika nivå. Möjlighet bör också ges elever att själva välja innehållet i arbetet.

Individuellt arbetsätt:

Elever har olika sätt att lära, vissa lär bäst genom att se och läsa, andra genom att känna och göra och ytterligare en del genom att höra. Stensmo (1997) menar att en anpassning till elevernas olika lärstilar kan innebära att de auditiva eleverna arbetar med berättelser och talade ord, de visuella eleverna med text och bild och de kinestetiska eleverna med dramatisering, rörelser och händer.

2.3.1 Forskning om individualisering

Vinterek (2006) har i sin översikt, *Individualisering i ett skolsammanhang*, granskat individualisering som begrepp i styrdokument, forskning och utredningar under de senaste decennierna. Vinterek (2006) konstaterar att inte mycket forskning finns kring individualisering inom utbildningen i Sverige.

Vinterek (2006) menar att det många gånger är svårt att veta vad som specifikt åsyftas när man talar om att undervisning skall individualiseras, likaså att bilda sig en uppfattning om effekterna av den redan genomförda individualiseringen. Individualisering kan vara väldigt skiftande och gälla allt från omfång, innehåll, arbetstempo, metod, nivå och material till värdering av elevers arbeten. Det kan också röra anpassning och val av studiemiljö eller vilket ansvar eleven själv ska ta.

Enligt den nu gällande läroplanen, Lpo94, ska undervisningen anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov. Många olika argument för en individualiserad undervisning finns. Synen på syftet med undervisning påverkar i hög grad hur man ser på individualisering. Om den främsta uppgiften för skolan är att verka för personlighetsutveckling hos eleverna eller en kunskapsutveckling i de olika skolämnena kan individualisering realiserars med tron att den leder till effektivare sätt

att lära sig ämnena i både kvantitativ och kvalitativ mening. Motivet för individualisering kan också vara elevens rättighet till inflytande och friheten för eleven att välja lärostoff blir då viktig. Vinterek (2006) anser att begreppet individualisering i läroplanstexterna främst handlar om metoder och sätt att handla för att nå målen.

Vinterek (2006) skriver att individualisering diskuteras i termer av grad eller omfattning. Individualisering kan gälla exempelvis ett ämne, en mindre del i ett ämne eller en ämnesgrupp. Det kan gälla för en del av en lektion eller för många årskurser. Vidare menar Vinterek (2006) att individualiserad undervisning inte bara skiljer sig åt beträffande utformning och innehåll. Variationen av omfattning, från ingen individualisering alls till en nästan total individualisering, är stor.

Ända sedan grundskolans införande har en betoning funnits på den enskilde eleven, men uppfattningarna kring individualisering i undervisningen har över tid förändrats, anser Vinterek (2006). Förskjutningar finns i det som styrdokumentet betonat, likaså de termer som brukas för att poängtera den enskilde elevens ställning. Detta märks också i den pedagogiska praktiken. Under 1960-talet och början av 1970-talet fick forskning som visade att uppfostran och social bakgrund hade betydelse för elevernas prestationer genomslag. Begåvning, prestationsförmåga och inlärningskapacitet började diskuteras. Detta kopplades till omfattning och svårighetsgrad i undervisningsinnehållet och tiden som fanns för varje elev att lära in materialet. Under denna period fanns en stark tilltro att undervisningen kunde anpassas efter varje elevs förutsättning och egenart genom användandet av självinstruerande läromedel. Den individualisering man främst förespråkade var att elever kunde välja kurser av olika svårighetsgrad vilket ledde till hastighetsindividualisering och nivågruppering. Högstadiet erbjöd två nivåer, särskild och allmän kurs, i engelska, matematik, tyska och franska. Innehållet i undervisningen hölls i de flesta ämnena samman där det tydligt framgick vilka moment eleverna skulle ta sig igenom, dock olika snabbt. Extrauppgifter fanns åt dem som var snabba, även detta kunde vara av olika svårighetsgrad.

Under 1980-talet bildade elevernas intressen och erfarenheter utgångspunkt för individualiseringen. Inslag av temastudier och projekt kom in i undervisningen vilket ledde till förändrade arbetsformer. Man fokuserade på grupparbeten och trodde att man med detta arbetssätt kunde komma till rätta med problem som skillnader i motivation, intellektuell förmåga och social bakgrund.

Under denna period växte intresset för åldersblandade klasser. Ett av de huvudsakliga argumenten för denna klassform var just individualisering menar Vinterek (2006). Eleverna skulle utvecklas i sin egen takt på den mognadsnivå de befann sig. De gavs uppgifter som de på egen hand kunde klara av. Undervisningen i basämnen som svenska och matematik var lärobokstyrda, trots ett ökat intresse för en intresseindividualisering och projektarbeten. Ofta planerade eleverna själva sina studier vilket, enligt Vinterek (2006), granskades av Skolöverstyrelsen och länskolnämnderna som konstaterade att elevplanering ofta var kvantitativ och lätt blev slentrianmässig. Vinterek (2006) menar att elevens arbete ofta utfördes med papper och penna i tysthet, och att samverkan i grupp gick mot en minskning. Mycket pekar på att individualiseringen i form av eget arbete i individuell takt utvecklades och tog fart inom denna klassform.

Undervisningen under 1990-talet kännetecknas av " eget arbete " och en minskning av gemensamma genomgångar. Denna trend har fortsatt och den nationella utvärderingen 2003 visar en generell ökning av enskilt arbete sedan 1992 års utvärdering uppger Vinterek (2006). I matematikämnet förekommer gemensamma genomgångar fortfarande frekvent, trots att det också här har skett en minskning. Vinterek (2006) menar att Sverige hör till de länder där eleverna i stor utsträckning har läroböcker som den huvudsakliga grunden i lärandet. Vidare menar hon att elevernas studier till stor del bedrivs som eget arbete i individuell takt där de själva avgör nivå och omfång. Likaså tycks de oftare kunna välja när och vad de vill studera . Den form av individualisering som framträder starkast i dagens skola är enligt Vinterek (2006) ansvarsindividualisering, som tydligt betonar elevens skyldighet kopplat till ett eget ansvar för det konkreta genomförandet av undervisningen.

I sin granskning av forskningsresultat som pekar på hur undervisningen i dagens grundskola ser ut menar Vinterek (2006) att det är lätt att dra hastiga slutsatser om att en utbredd individualisering sker. Arbeten som eleverna själva administrerar pågår, arbeten som har beteckningar som egen forskning, planering, eget arbete mm. En gemensam grund för denna typ av arbeten tycks handla om elever som jobbar med något eget i ett tempo som benämns som egen takt. Detta innebär att eleverna själva i hög grad kan påverka vad som ska hanteras och omfattningen på det som under en ofta fastställd tid ska hinnas med.

Bakom dessa ökade möjligheter, och också krav och förväntningar på, att eleverna själva avgör vad och hur de lär, betonas individernas olika förmågor och olika sätt att lära. Detta benämns vanligen som lärstilar eller olika intelligenser och återkommer frekvent i den pedagogiska debatten och litteraturen. Variationerna i arbetsformer tycks trots detta ha minskat vilket, enligt Vinterek (2006), därmed reducerar elevernas faktiska möjligheter till en undervisning som är anpassad efter deras förutsättningar.

2.3.2 Sammanfattning

Enligt Birkemo (2001) innebär individualisering att undervisningen anpassas till elevens individuella förutsättningar och behov. Individualisering innebär också att man utgår ifrån den enskilde elevens funktionsnivå och planerar sin undervisning efter dennes specifika problem. Läraren bör utnyttja elevens starka sidor och ta fasta på elevens erfarenheter och intressen.

Stensmo (1997) menar att elever är olika gällande intressen och behov, de har olika sätt att lära och behöver olika lång tid med att lösa uppgifter. Individualisering kan vara variation av tid, innehåll eller arbetssätt.

Det är svårt att veta vad som specifikt menas med att undervisning ska individualiseras skriver Vinterek (2006). Individualisering kan vara skiftande och gälla allt från omfång, innehåll, arbetstempo, metod, nivå och material till värdering av elevens arbeten. Många argument för en individualiserad undervisning finns och synen på syftet med undervisningen påverkar hur man ser på individualisering. Uppfattningar kring individualisering i undervisningen har över tid förändrats vilket märks i den pedagogiska praktiken. Förskjutningar finns i det som styrdokumentet betonat, likaså de termer som brukas för att poängtera den enskilde elevens ställning.

Vinterek (2006) menar att det är lätt att dra hastiga slutsatser om att en utbredd individualisering sker i dagens grundskola. Arbeten som eleverna själva administrerar pågår, arbeten som har beteckningar som till exempel egen forskning, planering eller eget arbete. Detta innebär att eleverna själva i hög grad kan påverka vad som ska hanteras och omfattningen på det som under en ofta fastställd tid ska hinnas med. Bakom dessa ökade möjligheter, och också krav och förväntningar på, att eleverna själva avgör vad och hur de lär, betonas individernas olika förmågor och olika sätt att lära. Variationerna i arbetsformer tycks trots detta ha minskat vilket, enligt Vinterek (2006), därmed reducerar elevernas faktiska möjligheter till en undervisning som är anpassad efter deras förutsättningar.

2.4 Individuell utvecklingsplan

2.4.1 Bakgrund

Bakgrunden till att Sverige infört krav på en individuell utvecklingsplan för alla elever i grundskolan finns i departementsserien 2001:19, *Elevers framgång - skolans ansvar*. I den redogör en expertgrupp för varför en individuell utvecklingsplan, en IUP behövs. Bland annat säger den att:

- Varje elev skall få möjlighet att utvecklas med hjälp av en individuell plan, som följer individen genom förskola och skola.
- För varje elev skall det finnas en individuell utvecklingsplan som uppdateras kontinuerligt, i samverkan med föräldrar och som följer eleven under hela skoltiden. Av planen skall framgå att innehåll och arbetssätt varierar beroende på elevens förutsättningar, temats art och den totala arbetssituationen.
- Den pedagogiska kontinuiteten inom och mellan skolformer skall fortlöpande utvecklas – varje elevs utveckling skall, i alla skolformer, synliggöras i en individuell utvecklingsplan. (Ds 2001: 19, s.29).

Det är vanligt att förskolor och skolor arbetar med individuell dokumentation kring enskilda barn, till exempel elevportfolio som kan innebära att elevens arbete samlas och används som grund för den individuella planeringen. Expertgruppen menar att en IUP kan underlätta för skolorna i arbetet med att följa upp och utvärdera elevens tidiga år, de menar också att en IUP skulle vara en tillgång vid övergångarna mellan stadierna. De säger också att de är övertygade om att samarbetet mellan skola och hem skulle förbättras om IUP fanns att tillgå.

Expertgruppen vill lansera en modell för en IUP, den har som utgångspunkt att alla elever, inte bara de i behov av särskilt stöd behöver en dokumenterad individuell planering. De understryker att det dokumenterade måste utgå från den lokala arbetsplanen, skolplanen och de nationella målen.

Skolhuvudmännen ansvarar för att målen i skolans styrdokument konkretiseras så att alla elever ges optimala möjligheter att lyckas utifrån sina egna förutsättningar. Skolan har därmed ansvar för att alla elever får en individuellt anpassad undervisning och att studieutvecklingen för alla barn och ungdomar noga följs genom hela skoltiden (Ds 2001: 19, s.41).

Myndigheten för skolutveckling, MSU, har i *Individuell planering och dokumentation i grundskolan* (Dnr 2003: 251) bland lärare undersökt deras syn på individualisering. Enligt respondenterna i den undersökningen finns en oro för att individualisering skapar en för hög förekomst av individuellt arbete som kan hämma elevernas förmåga att träna deras sociala kompetenser som samarbetsförmåga,

demokratiskt förhållningssätt och hänsynstagande. Skolan måste stötta den socialiseringsprocess som eleverna befinner sig i. De anser att olika förmågor utvecklas vid individuellt arbete och andra vid kollektivt arbete.

En skola i MSUs undersökning tar upp hantering och utformning av IUP som ett problem då vissa elevers IUP endast aktualiseras vid utvecklingssamtal och andras används mer flitigt. Ett annat problem kan vara att dokumentationen kring elevernas sociala utveckling fokuserar för mycket på bristerna.

I begreppen individuell planering och dokumentation i skolan ingår hjälpmedel som loggbok, IUP, portfolio och det förutsätter att man som ansvarig lärare tolkar läroplanernas mål, samt målen i kursplanerna. Individuell planering och dokumentation har också ett tätt samband med utvecklingssamtal, kvalitetsarbete, och åtgärdsprogram. Det är till för att stödja varje elevs lärande.

I departementsserien *Samverkande styrning - om läroplanerna som styrinstrument* (Ds 2001:48) står att läsa att skolans uppgift är att kunna skapa en lärande och meningsfull tillvaro för elever, hänsyn ska tas till deras olika behov och förutsättningar, samt till det komplexa uppdrag skolan har. Det innebär kunskaper samt att bidra till den personliga - och sociala utvecklingen. Deras utvärdering visar att det inte i första hand är styrdokumentet som styr arbetet i skolan utan till stor del läromedel och prov. Läromedlen eftersom de beskriver vilket innehåll som ska prioriteras samt i vilken ordning. Proven eftersom de signalerar vad som är viktigt att kunna, samt vad som kan komma att vara utgångsläget för eventuell bedömning.

2.4.2 Införande och arbete med individuell utvecklingsplan

Den 31 mars 2005 förändrades så arbetet inom skolan i och med införandet av individuella utvecklingsplaner för alla elever. Följande är en del av pressmeddelandet som gick ut från Regeringskansliet:

Regeringen har idag beslutat att alla elever i grundskolan från och med vårterminen 2006 ska få en individuell utvecklingsplan. Vid utvecklingssamtalen ska läraren i en framåtsyftande individuell utvecklingsplan skriftligen sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven ska nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna. (Regeringskansliet, 2005)

Enligt Zetterström (2003) är IUPn starkt kopplad till individen, men bör ändå innehålla moment då eleverna får arbeta i grupp, alla ska kunna fungera tillsammans med andra och kunna se fördelarna av att kunna samarbeta. IUPn gör också att alla elever blir sedda och deras arbete dokumenterat. IUPn utformas tillsammans med eleven för att på så vis se vad man har uppnått och vad man behöver arbeta vidare med. Allt eftersom eleven blir äldre tar den ett större ansvar för sitt skolarbete, vad den behöver träna mer på och att själv kunna planera in det i sin veckoplanering.

Zetterström (2006) anser att om eleverna ska ha möjlighet att nå målen i styrdokumentet är det inte tillräckligt att dokumentera och syliggöra dem. Som pedagog måste man fundera på hur man kan skapa de bästa möjliga förutsättningarna för att eleverna ska lyckas. Eftersom det är eleverna som ska nå dessa mål är det de som ska känna till de samma. Därför är det viktigt att som elev kunna se sig själv i förhållande till de mål som ska uppnås.

Zetterström (2006) påpekar att man måste kunna mäta resultat och måluppfyllelse. När man gör det påpekar hon vikten av elevdelaktighet i det arbetet. Måluppfyllelse för samma mål kan visas på olika sätt beroende på elevens förutsättningar. Som elev är du tvungen att visa att du nått målet, men när och hur kan variera.

Enligt Moreau och Wretman (2003) finns flera motiv till att skapa individuella utvecklingsplaner för eleverna, ett av dessa är ”den röda tråden genom skolan” (2003, s.12). Varje elev ska ha möjlighet att utvecklas med hjälp av denna individuella plan som ska följa eleven genom skolan. Denna röda tråd ska binda ihop skolan till en helhet och göra övergångar mellan stadier och klass- lärarbyten enklare. IUPn främjar på så vis helhetssynen på eleven och underlättar övergångar för elever och lärare. Vidare skriver de att skolan har ett ansvar för att alla elever får en individuellt anpassad undervisning och att studieutvecklingen för alla barn och ungdomar planeras och noga följs under hela skoltiden. En väl fungerande utvecklingsplan förutsätter att IUPn omfattar såväl elevens kunskapsutveckling som sociala utveckling. IUPn diskuteras och fylls i gemensamt vid utvecklingssamtalet och ska vara framåtsyftande där de tre parterna lärare, elev och förälder ska diskutera hur den framtida utvecklingen bäst kan gynnas hos eleven.

Författarna propagerar också för att arbeta med portfoliomethodik eftersom att med en sådan dokumenteras hela lärandeprocessen. Det vill säga, elevers producerade arbeten i olika ämnen, lärarens utvärderingar av detsamma och elevernas reflektioner kring sitt eget lärande och självvärderingar. Har man då en väl uppbyggd portfolio är en stor del av arbetet med att ordna bakgrundsdokumentationen till en utvecklingsplan redan gjord.

Lärare förbinder sig att i sin yrkesutövning

- ta ansvar för elevernas kunskapsstillväxt, stödja deras personliga utveckling och skapa goda betingelser för varje elevs lärande, utveckling och förmåga att utveckla kritiskt tänkande
- stödja elevernas rätt till inflytande över sin utbildning och stärka deras ansvarstagande för sina studier
- verka för att upprätthålla förtroendefulla relationer med eleverna och deras föräldrar/vårdnadshavare och vara lyhörda för deras synpunkter.

(Fjellström, 2006, s.226)

Enligt Skolverket (2007) *Hur används individuella utvecklingsplaner?* visar resultatet av deras undersökning att många elever i samband med planeringarna inför det kommande utvecklingssamtalet och skrivandet av IUP tränas i att följa upp, bekräfta och utvärdera sitt personliga lärande. Detta gör att de med större fördel vet vad de kan, och inte kan, i de olika ämnena och får träna förmågan att planera, utvärdera och kommunicera det egna lärandet. Undersökningen visar att både elever och föräldrar involveras i framtagandet av utvecklingsplaner och förberedelse inför utvecklingssamtalen.

2.4.3 Sammanfattning

Enligt Ds 2001: 19, Elevers framgång - skolans ansvar kom en expertgruppen fram till att en IUP ger varje elev möjlighet att utvecklas eftersom den uppdateras

kontinuerligt i samverkan med elevens lärare och vårdnadshavare. Samarbetet mellan skola och hem skulle förbättras. Arbetar skolan redan med portfoliomethodik är grunden till IUPn redan lagd. Planen ska utgå ifrån den lokala arbetsplanen, skolplanen och de nationella målen. MSU har undersökt lärares syn på individualisering, *Individuell planering och dokumentation i grundskolan* (Dnr 2003: 251) och kommit fram till att individualisering skapar en för hög förekomst av individuellt arbete som kan hämma elevernas förmåga att träna deras sociala kompetenser som samarbetsförmåga, demokratiskt förhållningssätt och hänsynstagande. Två problem är att vissa elevers IUPer endast aktualiseras vid utvecklingssamtalen och att dokumentationen kring elevernas sociala utveckling fokuserar för mycket på bristerna. I begreppen individuell planering och dokumentation i skolan ingår hjälpmedel som loggbok, IUP och portfolio. Som lärare måste man tolka styrdokumentens mål. 2005 bestämde regeringen att alla elever ska ha en individuell utvecklingsplan. Denna plan ska vara framåtsyftande och skriftligen sammanfatta de insatser som är nödvändiga för att eleven ska nå målen och utvecklas så mycket som möjligt. I *Samverkande styrning - om läroplanerna som styrinstrument* (Ds 2001: 48) framkommer att skolan ska skapa en lärande och meningsfulltillvaro för eleverna där hänsyn tas till deras olika behov och förutsättningar samt bidra till elevernas personliga och sociala utveckling. Trots att styrdokumentet är de som ska styra skolans arbete visar en utvärdering att det till stor del är läromedel och prov som styr skolans arbete istället för styrdokumentet.

Zetterström (2003) menar att även om IUPn är starkt kopplad till individen bör den ändå innehålla moment då eleverna får arbeta i grupp då det är viktigt att kunna samarbeta. Eleven bör allt eftersom den blir äldre ta större ansvar för sitt skolarbete. Zetterström (2006) menar att om eleven ska ha möjlighet att nå målen måste läraren skapa rätt förutsättningar för att den ska lyckas, den ska också kunna se sig själv utifrån de mål som ska uppnås.

Enligt Moreau och Wretman (2003) ska IUPn följa eleven som en röd tråd genom skolan och underlätta vid studie- klass- och lärarbyten. De anser att skolan har ett ansvar för att alla elever får en individuellt anpassad skolgång. IUPn ska diskuteras och fylls i gemensamt vid utvecklingssamtalet och ska vara framåtsyftande där de tre parterna lärare, elev och förälder ska diskutera hur den framtida utvecklingen bäst kan gynnas hos eleven. Författarna propagerar också för att arbeta med portfoliomethodik eftersom att med en sådan dokumenteras hela lärandeprocessen. Fjellström (2006) redogör för lärares yrkesetik som säger att lärare förbinder sig att i sin yrkesutövning ta ansvar för elevernas kunskapsstillväxt genom att skapa goda grunder för alla elevers lärande, deras utveckling och stödja deras rätt till inflytande över sin utbildning, samt arbeta för att ha bra relationer med elevernas vårdnadshavare.

Skolverkets skrivelse (2007) *Hur används individuella utvecklingsplaner?* visar att många elever i samband med planeringarna inför det kommande utvecklingssamtalet och skrivandet av IUP tränas i att följa upp, bekräfta och utvärdera sitt personliga lärande. De får träna förmågan att planera, utvärdera och kommunicera det egna lärandet. Undersökningen visar att både elever och föräldrar involveras i framtagandet av utvecklingsplaner och förberedelse inför utvecklingssamtalen.

3. Metod

I detta kapitel redogör vi för forskningsstrategi, datainsamlingsmetoder och urval.

3.1 Forskningsstrategi

Vid samhällsforskning attraheras många enligt Denscombe (2000) att använda kvantitativa metoder då den betraktas som objektiv, eftersom den bygger på siffror och ofta presenteras med tabeller och diagram. Kvantitativ forskning associeras ofta med studier i stor skala och används flitigt inom naturvetenskapen. Stukát (2005) menar att kvalitativ forskning ofta används inom humanvetenskapen och förknippas med småskaliga studier. I kvalitativ forskning anser Denscombe (2000) att man intresserar sig för beteendemönster och hur människor tänker och förstår saker. När ett område inte är tillräckligt utforskat eller om ett tidigare känt område ska belysas från en ny vinkel kan, menar Stukát (2005), en kvalitativ studie vara att föredra. Denna undersökning har både kvantitativa och kvalitativa metoder.

3.2 Datainsamlingsmetoder

För att få svar på våra forskningsfrågor har vi valt att använda enkäter och intervjuer. Denscombe (2000) menar att man vid användandet av flera metoder, triangulering, får olika slags data om samma ämne, vilket sannolikt ökar trovärdigheten i undersökningen. Enkätundersökningen innehåller en blandning av kvantitativa och kvalitativa frågor (se bilaga 3), medan intervjuerna är av kvalitativ art. Vi valde att genomföra enkäterna först, för att eventuellt kunna använda oss av resultatet vid intervjuerna. Eftersom studien till största del är kvalitativ har inte vår avsikt varit att någon annan kan upprepa vår undersökning och komma till samma resultat.

3.3 Enkätstudie

Eftersom vårt syfte var att ta reda på elevers uppfattning om sin egen IUP och hur undervisningen individualiseras valde vi att genomföra en enkätstudie. Stukát (2005) anser att enkäter är en bra metod när man behöver svar från en större grupp. Det ger en ökad möjlighet att generalisera resultatet än vad man kan göra vid intervju och observation. Vi valde att utforma enkäten med både strukturerade och ostrukturerade frågor. Detta gjorde det möjligt för respondenterna att skriftligt formulera sitt svar till de ostrukturerade frågorna. De strukturerade frågorna hade svarsalternativen ja, nej och vet ej. Stukát (2005) anser att förutsättningen för sådana frågor är att man som forskare har god kännedom om området som frågorna spänner över.

Innan enkäten delades ut till respondenterna testade vi den på vuxna och på barn i samma åldersgrupp som våra respondenter. Detta rekommenderar Stukát (2005) för att man som forskare ska bli medveten om eventuella oklarheter.

Vi valde att endast ha en uppgift om respondentens bakgrund och det var information om vilken klass eleven går i. Detta för att det i denna studie var det enda

som var intressant. Stukát (2005) rekommenderar dock att man har med fler bakgrundskategorier än så, som till exempel kön och utbildning.

3.4 Intervjustudie

För att få information om lärares uppfattningar om individualisering och individuella utvecklingsplaner krävdes en metod som gav ingående insikter i det valda ämnet. Intervju valdes för att fånga lärares åsikter och uppfattningar. Enligt Denscombe (2000) är ett avgörande val när metod ska väljas om avsikten är att samla yttlig information från ett större antal personer eller en mer ingående information från ett färre antal. Intervjuer väljs för att forskaren anser att undersökningen tjänar på att få material som ger en detaljerad information om ämnet, men som grundas på information från ett mindre antal informanter. För insamlandet av intervjudata användes semistrukturerade intervjuer med en intervjuguide med öppet formulerade frågor. I den semistrukturerade intervjun är intervjuaren enligt Denscombe (2000) flexibel gällande ordningsföljden av frågorna, likaså tillåts respondenten att utveckla sina idéer.

3.5 Urval

3.5.1 Enkätstudie

Vi valde att genomföra enkäter i tre klasser på samma skola i Mellansverige. Skolan har klasserna F till sex. Enkäterna genomfördes i klasserna fyra, fem och sex eftersom eleverna i de klasserna är äldst och därför är de som har haft IUP längst. De borde rimligtvis också ha en större medvetenhet om sitt eget lärande och lärandesituationen i klassrummet. Vi har god kännedom om området och kunde därför delvis använda ostrukturerade frågor.

3.5.2 Intervjustudie

Eftersom syftet med intervjuerna var att ta reda på lärares uppfattningar om styrdokument, individualisering och individuella utvecklingsplaner och hur de realiserar i praktiken, strävade vi efter att intervjua lärare från olika skolor samt från både år 1-3 och år 4-6.

För att finna om skillnader fanns i uppfattningar beroende på yrkeserfarenhet valde vi att intervjua lärare med olika lång erfarenhet. I denna studie finns lärare från två skolor representerade.

Alla respondenter var för oss kända sedan tidigare, då vi i tidigare ärende varit i kontakt med dem. Det finns en risk med att använda sig av intervjupersoner som redan är kända, genom att de kan vara valda för att de kommer att ge de svar som forskaren vill ha och som passar in i studien. Denscombe (2000) anser att forskaren ofta medvetet väljer de personer som ingår i urvalet för att de har en viss position, en stor inblick eller något särskilt att bidra med. Till denna studie tillfrågades ett större antal lärare på de olika skolorna om ett deltagande och de som var positivt inställda till att medverka valdes. Någon värdering i valet av personer och att de är extra insatta i ämnet föreligger alltså inte.

Intervjuerna har genomförts med sex lärare som alla är verksamma i grundskolans tidiga år, från skolår två till sex. I studien ingår både kvinnor och män. De intervjuade har varit yrkesverksamma mellan 10 och 35 år, och har därmed erfarenhet av yrket både före och efter införandet av individuella utvecklingsplaner.

3.6 Genomförande

3.6.1 Enkätstudie

Ett missivbrev (se bilaga 1) till elevernas vårdnadshavare delades ut till samtliga elever i de tre klasserna två veckor innan själva enkäten genomfördes. Brevet klistrades in i deras Loggbok som fungerar som en naturlig kommunikationskanal mellan hem och skola. I Loggboken signerar vårdnadshavarna också utvärderingen eleverna gör varje vecka därför kunde vi lita på att de såg vårt brev. Det var ingen förälder som inte tillät sitt barn att delta. Tid och plats för enkäten bestämdes av lärarna som valde tillfällen då hela klasserna var närvarande.

Vi delade ut enkäterna och gav en kort information innan eleverna fick svara. Detta gjorde att alla klasser fick samma information och vi hade möjlighet att se till att alla enkäter blev ifyllda vilket har stor betydelse för vårt resultat.

3.6.2 Intervjustudie

Tid och plats för intervjuerna bestämdes av respondenterna själva, vilket gav en full svarsfrekvens. 2-3 veckor innan intervjuernas genomförande delades ett missivbrev (se bilaga 2) ut till respondenterna, innehållande information om studiens syfte och en intervjuguide. Detta för att de på bästa sätt skulle kunna förbereda sig inför intervjun. Vi angav också hur lång tid som kunde beräknas gå åt till intervjun.

Vid intervjutillfället informerades respondenten återigen om att svaren skulle behandlas konfidentiellt. Ett klargörande gjordes över att vi inte sökte några "rätt" eller "fel" svar, utan att det var respondentens egen uppfattning som var av intresse. Vid intervjuerna användes bandspelare, och vi hade redan innan kontrollerat att utrustningen fungerade. Miljön för intervjuerna varierade från att sitta enskilt i en lugn miljö till att sitta i korridoren utanför lärarens klassrum, där eleverna arbetade självständigt. Alla intervjuer kunde dock genomföras utan avbrott eller störande moment.

3.7 Databearbetning och analysmetod

Enkäterna sammanställdes och vi gjorde tabeller för att få en tydlig bild av elevernas svar. Med frågorna som utgångspunkt sammanställdes och analyserades sedan enkäterna. Intervjuerna transkriberades ordagrant efter genomförandet. Materialet lästes sedan igenom ett flertal gånger för att ge en helhetsbild. Skillnader och likheter framträdde, och en indelning under olika rubriker gjordes utifrån intervjuernas frågeställningar (se bilaga 2).

3.8 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet är enligt Stukát (2005) ett bevis för hur bra de mätinstrument, enkäter och intervjuer, som vi valt att använda är på att mäta. Reliabiliteten kan också benämnas som ”mätningens motstånd mot slumpens inflytande” Stukát (2005 s.125). Forskaren har en betydande roll både i produktionen och i tolkningen av data. För att en undersökning ska ha hög reliabilitet bör man få fram samma resultat vid upprepade tillfällen. Stukát (2005) kallar detta för ”test-retest” metoden (2005 s.126). För att det ska vara möjligt att genomföra krävs en redogörelse från oss som forskare om forskningens syfte, den grundläggande teorin samt en noggrann redogörelse för hur undersökningen genomförts. Resonemangen kring de beslut som tagits måste finnas med i arbetet. Detta har vi tagit hänsyn till i vår undersökning.

Validitet är ett begrepp som Stukát (2005) anger som förklaring till ”hur bra ett mätinstrument mäter det man avser att mäta” (2005, s. 126). Om de mätinstrumentet vi i denna undersökning valt inte mäter det vi avser ger detta en dålig validitet för vårt arbete. Denscombe (2000) säger att ”Validitet handlar om i vilken utsträckning forskningsdata och metoderna för att erhålla data anses exakta, riktiga och träffsäkra” (2000, s. 283).

3.9 Etiska ställningstaganden

Inför genomförandet av en undersökning måste man ta ställning till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer rörande informationskrav, samtyckeskrav, konfidentialitetskrav samt nyttjandekrav (www.vetenskapsradet.se).

Innan vi genomförde intervjuer och enkäter informerades respondenterna om syftet med studien samt att deltagandet var frivilligt och att deras medverkan när som helst kunde avbrytas. Respondenterna försäkrades om att inspelningarna av intervjuerna endast kommer att avlyssnas av oss och att även uppgifterna från enkäterna endast kommer att användas till vårt examensarbete. Inga uppgifter om deltagarna i studien lämnas ut till andra. Det är inte möjligt att identifiera respondenterna, på så vis kan vi garantera att vid insamlandet av materialet till studien så har respondenterna garanterats konfidentialitet.

4. Resultat

4.1 Resultatpresentation enkätstudie

Fråga 1 Har du en individuell utvecklingsplan?

I klass fyra markerar alla 16 deltagare alternativet "Vet ej". Av eleverna i år fem väljer mer än hälften, närmare bestämt 11 stycken "Vet ej" alternativet. 6 elever svarar "Ja". 15 elever i år sex svarar "Vet ej" och 1 elev markerar "Nej", den har inte en IUP. Två elever svarar inte på frågan.

Fråga 2 a Om du har en, vet du vad som står i den?

Av eleverna i år fyra svarar 6 elever "Vet ej", de övriga 10 svarar inte. I klass fem svarar 3 elever "Ja" och 3 elever "Nej" de övriga 11 svarar inte. Av eleverna i år sex svarar 14 stycken "Vet ej", 1 elev svarar "Ja". Tre elever svarar inte.

Fråga 2 b Om ja- försök att beskriva vad som står i den.

Ingen av eleverna i klass fyra svarar på frågan. Endast 2 elever i klass fem besvarar frågan, en ger svaret "Det står om planen för min skolgång" Den andra svarar "Det står att jag ska jobba mera i svenska". Av eleverna i år sex svarar bara 1 elev och den säger "Det står hur det går för mig".

Fråga 3 När används din IUP?

Ingen av eleverna i klass fyra svarar på frågan. I klass fem svarar 4 elever och ger följande svar så "När vi har diagnos, rättstavning mm", "På utvecklingssamtalet så tittar man på vad man har klarat", "När jag har tid så försöker jag nå mina mål" och "På utvecklingssamtalet". Även i klass sex svarar endast 4 elever och alla ger samstämmiga svar, att IUPn används på utvecklingssamtalen.

Fråga 4 Hur används din IUP?

Ingen av eleverna i klass fyra svarar på frågan. Endast 4 elever i klass fem svarar på frågan och ger dessa svar "Min IUP används genom prov, olika uppgifter mm", "Man ska veta vad man ska ha gjort under året", "Jag har uppnått mina så därför använder jag mina mål hela tiden" och "Man läser en text och sen svara på frågorna". I klass sex svarar endast 3 elever och de ger följande svar, "Man ska visa hur det går för mig", "Till att skriva hur det går för mig i skolan", och " Jag berättade hur det gick med arbetet".

Fråga 5 Tycker du att du hinner göra det du ska på lektionerna?

14 elever i klass fyra svarar "Ja", två elever markerar "Nej". I klass fem svarar 15 elever "Ja". En elev markerar "Nej" och en elev svarar inte på frågan. I klass sex ger 14 elever svaret "Ja", de hinner med, bara 3 elever håller inte med och markerar "Nej". En elev svarar inte på frågan.

Fråga 6 Tycker du att du får den hjälp du behöver av läraren?

Alla i klass fyra markerar "Ja". Också alla i klass fem svarar "Ja", de får den hjälp de behöver. I klass sex svarar 17 elever "Ja", 1 elev markerar "Nej".

Fråga 7 Tycker du att du får den uppmärksamhet du behöver av läraren?

Alla utom en elev i klass fyra markerar "Ja" de får den uppmärksamhet de behöver av läraren. En elev markerar "Nej". Alla i klass fem svarar "Ja", de får den uppmärksamhet de behöver. 16 elever svarar "Ja" i klass sex, 2 elever i år sex markerar "Nej",

Fråga 8 Arbetar alla i klassen med samma saker?

7 elever markerar "Ja", 8 svarar "Vet ej", 1 elev i klass fyra markerar "Nej". I klass fem ger 6 elever svaret "Ja" och lika många svarar "Nej", 5 stycken markerar "Vet ej". Av eleverna i klass sex svarar 1 elev "Ja", 10 elever "Nej" och 7 elever markerar "Vet ej".

4.2 Resultatpresentation intervjustudien

Här behandlas den del av syftet och forskningsfrågorna som berör hur lärarna i undersökningen uppfattar styrdokumentet och den individuella utvecklingsplanen. Här behandlas också hur de i den praktiska skolverksamheten förverkligar uppdraget, likaså hur de tror att elever uppfattar IUP och individualisering.

Intervjuresultaten indelas under olika rubriker utifrån intervjufrågorna (se bilaga 2). Alla respondenter benämns med nummer för att identiteten inte ska avslöjas.

4.2.1 Lärarnas kännedom om styrdokument

Lärare 5 och 6 svarar att de känner till vad styrdokumentet säger om individualisering och refererar till läroplanen. Lärare 5 uttrycker att undervisningen ska anpassas efter individens förutsättning och behov. Läraren menar också att eleverna ska lära sig att arbeta både tillsammans med andra och självständigt. Att kunna resonera med andra och ta del av andras tankar finns med. Lärare 6 menar att vad gäller ansvar och inflytande ska skolan se till att eleverna tar ansvar för sitt lärande och att de också ska kunna påverka sin utbildning. Varje elev ska också utveckla förmågan att bedöma sina resultat. De menar båda att de utgår från detta i den praktiska verksamheten. Övriga lärare svarar att de nog egentligen vet vad som står i styrdokumentet, men att de inte kan redogöra för det. Vad som sägs om den individuella utvecklingsplanen i styrdokumentet är alla medvetna om.

4.2.2 Uppfattningar om IUP

På de båda skolorna har arbetsgrupper utarbetat ett dokument för varje elev, en individuell utvecklingsplan, där mål upprättas i basämnena svenska, matematik och engelska samt beskriver elevens sociala utveckling. I planen definieras åtgärder för att nå de uppställda målen.

Varje lärare fick beskriva sin uppfattning om vad en individualiserad utvecklingsplan är. Svaren skiljer sig något åt, från att se elevens utveckling, vilket de flesta svarade, till att vara en kontroll. Här nedan följer en sammanställning av lärarnas uppfattningar;

- En sorts koll på hur det går för en elev inom ämnena och socialt. Både jag och föräldrarna får då en uppfattning om hur det har fungerat. Om eleven har lärt sig någonting eller om något ska rättas till. Den visar hur man fungerar socialt, i grupp, vad man ska tänka på för att det ska bli bättre. IUP är en slags förbättringsformulär: hur gör jag, elev och föräldrar för att eleven ska gå framåt. (Lärare 1)
- Individuell utvecklingsplan betyder att jag ska försöka möta varje elev utifrån hans eller hennes behov. (Lärare 2)
- Det är en uppföljning och planering av elevens utveckling. (Lärare 3)
- Något vi använder oss av på utvecklingssamtalen, och som jag använder under terminen för att sätta upp veckomål för eleverna. (Lärare 4)
- IUP är ett samlat dokument för en individ, där man ser just den individens utveckling i stort och smått. (Lärare 5)
- En utvärdering och planering av elevens utveckling som lärare, elev och föräldrar gör gemensamt. (Lärare 6)

Lärarna säger sig alla vara positiva till införandet av individuella utvecklingsplaner. Förordningen om en individuell utvecklingsplan för alla elever började gälla i januari 2006. Då intervjuerna genomfördes, i oktober och november 2007, har skolorna under nästan fyra terminer arbetat med detta. Under denna tid har således minst tre utvecklingssamtal med IUP som utgångspunkt genomförts. Alla lärare i undersökningen använder IUP vid utvecklingssamtalen men menar att ingen större förändring i utvärdering och planering av mål förändrats nämnvärt i och med IUPns införande. De har alla haft liknande dokument i tidigare utvecklingssamtal. En av lärarna anser att IUP är bra, men är kritisk till det dokument skolan utformat. Ett dokument som enligt läraren är en kompromiss av mångas viljor.

En skillnad med IUP är, menar lärarna, att det finns en tydlighet ”uppifrån”, att eleven har rätt till en IUP och att elevens utveckling ska dokumenteras noggrannare nu. Även om IUP, enligt lärarna, inte inneburit någon större förändring menar de ändå att införandet av IUP är en förbättring och har en positiv betydelse för både elever, lärare och föräldrar.

Jag tycker absolut att det har blivit bättre just för att det har blivit mer individuellt. Jag tror att ordet ”individuell” faktiskt har betydelse. Just det här att man ska belysa hela individen, det är en framgång. (Lärare 5)

Under årens lopp har förberedelserna inför ett utvecklingssamtal förändrats totalt. Från att på 70-talet ha varit en envägskommunikation där läraren berättar för föräldern, något senare var även eleven med, till att vi idag gemensamt utvärderar och planerar elevens utveckling. (Lärare 6)

Den stora skillnaden med IUP, menar de flesta, är att föräldrars roll och ansvar har blivit tydligare.

Vid upprättandet av en IUP använder lärarna dokumentation av elevens utveckling, de flesta i form av portfolio, som en grund. Hur en IUP utformas ser olika ut för de olika lärarna. Många av lärarna försöker skriva både om det som fungerar bra och bygga vidare på det, men också sådant som behöver utvecklas. Någon menar också att man måste begränsa antalet mål så att eleven inte ska ha för många uppställda mål.

Jag försöker skriva det som är bra, och sen finns det ju en utveckling också inom det. Det är kanske det man redan är bra på man ska jobba vidare med. [...] Har man svårt med matematiska begrepp, är det ju inte bara "tiokamraterna" det är krångel med, utan det är ju troligen mer det är problem med. Skulle vi då skriva alla moment som eleven behöver arbeta med blir det alldeles för tungt och nedstämt, då måste man avgränsa till ett moment. (Lärare 5)

Lärare 1 och 2 menar att det inte finns tid att skriva allt som fungerar bra för eleven, utan att man måste inrikta sig på de mål eleven ska nå och det som ska utvecklas. Den lärare som uttalade sig kritiskt till skolans IUP, menar att den inte ger utrymme för en positiv skrivning, där elevens styrkor och vad som fungerar bra framkommer.

Här finns bara rutor att kryssa i om eleven har uppnått målen eller ej ingenting om vad som fungerar bra. Endast en liten ruta ges till att skriva nya mål och hur eleven ska nå dem. (Lärare 4)

Inför utvecklingssamtalen har lärare 3 och 6 förberedande samtal där eleverna tillsammans med läraren går igenom utvecklingen som skett under terminen. Lärare 3 använder sig av portfoliomaterial i engelska, svenska och matematik där eleven, med olika färger för varje läsår, fyller i de utvecklingssteg som erövrats under terminen. Läraren upplever att eleverna på detta sätt tidigt blir självständiga och medvetna om sin utveckling. De vet vad de strävar mot, vad de håller på med och vad de kan.

Endast en av lärarna uttrycker att eleven själv får vara med och utforma målen i sin IUP.

Innan utvecklingssamtalet har jag ett portfoliosamtal med varje elev där vi pratar om deras egen utveckling och var de själva tycker att de står någonstans och vad de behöver. Jag börjar med detta lite smått i fyran. Sedan, beroende på mognad, får de mer och mer ta över och leda samtalet. På IUPn går vi sedan igenom den tillsammans och gör en individuell planering. Målen kan se väldigt olika ut. En del elever kan välja mål själva, men för andra är föräldrar och jag med och styr. På det här sättet blir det ju en individualisering. (Lärare 3)

4.2.3 IUP i den praktiska skolverksamheten

Så gott som alla lärare i undersökningen menar att de har elevens IUP "någonstans i bakhuvudet" när de planerar arbetet för eleverna. Ingen använder den skrivna planen som ett underlag för den praktiska verksamheten.

Jag använder mig av IUPn i vardagen, fast då inte uppskrivet utan den finns väl bak i skallen på något sätt. (Lärare 1)

Jag har den mer i bakhuvudet tror jag, och sen är det ju vissa saker jag har en liten flik för i en pärm. Där jag lägger in diagnoser och små anteckningar. Eftersom jag har en sådan liten klass just nu går det bra att ha mycket i huvudet också. (Lärare 3)

Ja, någonstans i bakhuvudet har jag väl den. (Lärare 5)

Alla lärare tror att IUP fortfarande är ett så nytt begrepp att varken de eller eleverna hittat ett sätt för hur man rent praktiskt ska använda det i vardagen. Lärare 2 menar att tanken är att utveckla arbetet med IUPn så att den naturligt används under terminen.

Eleverna själva kan vara påkopplade och veta ”men det här behöver jag nog tänka på att jag ska jobba med.” En tanke jag har är att man kan använda rapportboken till detta. Varje fredag stämmer eleverna av hur det gått, då skulle man kunna utveckla så att eleverna tänker ”jaha, vad är det i min IUP som jag ska jobba med. Har jag gjort det något av det den här veckan?”

Lärare 5 tror att eleverna i dennes klass är medvetna om att de har en IUP eftersom de pratar om den i samlingen, där alla berättar vad just de behöver arbeta med. Ett bra sätt att få elever att förstå att alla är olika och behöver arbeta med olika saker menar läraren. De övriga menar att deras elever egentligen borde känna till det eftersom eleven skriver under dokumentet. De medger att de är dåliga på att använda ordet IUP med eleverna, och tror att många därför kanske förknippar den just med utvecklingssamtalen. Att den ligger till grund för terminens arbete kan därför vara svårt att förstå för eleverna menar man. Alla lärare tror också att elevernas medvetenhet om att de har en IUP ökar med ålder.

4.2.4 Individualisering i den praktiska skolverksamheten

Alla lärare i undersökningen menar att de individualiserar sin undervisning. Hur de gör det varierar. Allt från innehålls- och hastighetsindividualisering till att använda olika lärostilar förekommer.

Lärare 1 ställer olika krav på olika elever utifrån deras förutsättningar. Eleverna arbetar med samma område men gör olika mycket. ”En del gör mycket andra skriver lite mindre och det blir en form av individualisering.” Läraren försöker anpassa uppgifter efter individen. Eleverna arbetar oftast med samma ämne, men det kan också vara olika ämnen igång samtidigt. Enskilt arbete varvas med arbete i grupp. Genomgångar är gemensamma.

Lärare 2 anser sig arbeta gentemot en grupp. Läraren ser till att gruppen kommer igång med sitt arbete. När det är gjort kan läraren närma sig individen och se hur den förhåller sig till det den fått av läraren i grupp. ”Det finns hela tiden ett förhållande mellan individ och grupp i en klass. Elever är olika, hinner olika och ska hinna olika.” Läraren anpassar uppgifter efter elevernas förutsättningar. Uppgifter av olika svårighetsgrad och mängd erbjuds, vilka benämns A-, B- och C-spår. Läraren växlar mellan att hela klassen arbetar med samma ämne och att de har eget arbete, likaså varvas individuellt arbete med samarbete. Klassen har gemensamma genomgångar, därefter arbetar eleverna med sina respektive spår.

För lärare 3 innebär individualisering att se vilket behov just den eleven har. Oftast arbetar eleverna med olika saker, och på olika sätt. Läraren menar att det finns olika sätt att lära och försöker varva grupp-, par-, enskilt- och kreativt arbete. Denna lärare använder sig av ”måljobb”. Veckan startar med att läraren skriver upp kunskapsmål för veckan, eleverna gör utifrån det en tankekarta över vad de ska arbeta med under veckan. De berättar sedan för läraren var de ligger i arbetet och vad som är viktigast för dem att arbeta med. Läraren menar att de på det sättet lär sig att planera sin tid. ”Jag tror att det viktigaste när det gäller individualisering det är att man har med eleverna i processen så att de har ett sammanhang, annars förstår de inte varför de ska göra vissa saker eller varför de får göra olika.”

Läraren har alltid gemensamma genomgångar för att sedan låta eleverna arbeta själva. En del behöver repetition av det nyss genomgångna och får det då i små grupper.

Lärare 4 menar att individualisering kan vara olika arbetstakt och olika arbetsmängd. ”En del kan gå djupare in i ämnet och forska medan andra kanske jobbar med en arbetsbok.” Läraren använder också olika material till olika elever, beroende på vad just de behöver för att utvecklas. Eftersom läraren är ämneslärare blir det naturligt att alla arbetar med samma ämne, och att genomgångar sker gemensamt. På denna skola arbetar också år 4-6 eleverna i halvklass en dag/vecka, vilket läraren tycker känns otroligt bra just för att det då blir en större möjlighet till individualisering.

Lärare 5 växlar mellan att alla arbetar med samma ämne och att de arbetar med olika ämnen. I klassen individualiseras arbetet med olika lärstilar, då läraren anser att elever lär på olika sätt. Läraren menar att eleverna ska lära sig att arbeta både tillsammans med andra och självständigt. Vidare anser läraren att det finns stora värden med gruppen och att den arbetar med samma saker. ”Att på något sätt forma dem till fungerande gruppindivider i all den individualisering som råder idag.” Genom att arbeta med samma ämne samtidigt kan eleverna bli medvetna om på hur många olika sätt man kan arbeta för att nå målen. Man kan också växa genom att titta på en kompis, att få en inkörsport att komma igång med något eget, menar läraren. Genom att diskutera med andra kan eleven hitta strategier till att själv arbeta. Att kunna resonera med andra och ta del av andras tankar är något läraren lägger stor vikt vid i arbetet.

Lärare 6 använder inga färdiga läroböcker i matematik, svenska eller no/so utan ”skräddarsyr” material så att det passar varje elev i svårighetsgrad och omfång. Eleverna arbetar sedan med arbetsscheman som de själva håller koll på. Efter varje avklarad arbetschema får eleven ett ”körkort” vilket för läraren fungerar som en diagnos på vad eleverna har gjort och har på det sättet ha bra koll på vad varje elev behöver. I svenska och matematik arbetar alla i sin egen takt, och lär sig mycket genom att se hur andra arbetar med de olika uppgifterna. Läraren varvar arbetssätten genom att låta eleverna arbeta både individuellt och i samarbete med andra. Genom att forma materialet utefter elevens behov menar läraren att ingen behöver ”sticka ut”, alla kan lyckas med sin uppgift och därmed ha självförtroendet i behåll.

Alla lärare tror att eleverna är medvetna om varför kraven ser olika ut för dem. De menar att elever snabbt märker vilka som har lätt eller svårt för sig i de olika ämnena och förstår varför arbetsuppgifter och metoder skiljer.

4.2.5 För- och nackdelar med individualisering

På frågan om några för- och nackdelar finns med individualisering svarar Lärare 1 att fördelen är att eleven får en chans att arbeta på sin nivå, och kan känna att han/hon duger och presterar något. En nackdel kan vara att eleverna jämför sig med varandra i vad de behöver göra som inte kompiserna behöver.

Lärare 2 menar att fördelar är när gruppen fungerar och funderar samtidigt. Det är en process där man lär av varandra. Nackdelarna är att om man individualiserar för

mycket får man eleverna hela tiden på olika ställen med olika saker, så man mister gruppdynamiken.

För eleverna finns bara vinster med individualisering menar lärare 3. En nackdel med att låta eleverna arbeta på olika sätt är att det blir jobbigare för läraren, eftersom den måste ha koll på vad alla gör.

Lärare 4 anser att fördelen med att individualisera är att eleverna får jobba på den nivå där de är. Nackdelen är att man som lärare har svårt att hinna få fram allt material.

Det finns många fördelar med att individualisera undervisningen menar Lärare 5. Varje människa är unik och kan man hitta varje individs väg och möta den är mycket vunnet. Nackdelar om arbetet bara är individuellt är att eleverna förlorar möjligheten till samarbete och diskussioner om lösningar och strategier.

Det finns, enligt Lärare 6, i stort sett bara fördelar med en individualisering. Den enda nackdelen läraren kan se är att om man bara arbetar med individualisering lätt kan glömma att samarbeta.

4.2.6 Tillfredsställelse med individualisering

Om man som lärare kan individualisera som man önskar påverkas enligt lärare 1 och 3 av klassens storlek, ju större klass desto svårare. Lärare 1 menar också att det beror på vilka individer som finns i klassen. Hälften av lärarna menar att de i stort sett kan individualisera som de önskar:

[...] nog känner man att man komma en bit på vägen i alla fall. (Lärare 1)

Jag tycker att jag kan göra så mycket jag vill och känner att jag klarar av. (Lärare 2)

Ja det tycker jag. (Lärare 6)

De övriga anser att individualiseringen av olika skäl inte kan ske helt som de önskar

Om jag har en stor klass och till exempel behöver gå ut och ha ett portfoliosamtal med en elev vet jag att det är jättemånga i klassrummet som behöver min hjälp. Sedan skulle jag önska att klassrummet såg annorlunda ut, med bland annat en ateljé. (Lärare 3)

Nej. Men jag gör så gott jag kan. (Lärare 4)

Nej det tycker jag inte. Ju mer man individualiserar, desto mer vill man göra. Jag tror det ligger i en lärares natur att man aldrig kan sluta utvecklas. (Lärare 5)

Lärare 1, 2, 3, 4 och 6 tror alla att eleverna är nöjda med den individualisering som sker. För att kunna veta det behövs en utvärdering tillsammans med eleverna menar Lärare 2. Tidigare enkäter som läraren genomfört har visat att eleverna varit nöjda. ”Jag tror att elever är nöjda när de får arbeta på den nivå de befinner sig och att de känner frustration om de alltid får för svåra uppgifter.”

Endast lärare 5 menar att eleverna nog inte är nöjda och ger förklaringen:

Nej det tror jag inte. Jag tror att individualisering för dem många gånger kan vara att de tror att det är de som väljer hela tiden, vilket ju inte är fallet. Ordet individualisering kan nog lätt feltolkas innan man "tränat in sig" på begreppet.

5. Resultatanalys

I detta avsnitt analyserar vi resultatet av våra empiriska studier kopplat till litteraturen utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar.

5.1 Enkätstudie

På enkätfrågan om eleverna har en individuell utvecklingsplan är det övervägande svaret för elever i alla klasser att de inte vet om de har en IUP, eleverna i år fem är de som är mest medvetna om att de faktiskt har en. De vet inte heller vad som står i den, av alla 51 elever som har svarat är det endast fyra elever att det vet vad den innehåller. Endast tre elever kan beskriva vad som står i deras IUP. De är inte heller särskilt medvetna om när deras IUP används, åtta elever totalt har svarat på frågan, sex av dem svarar att det är någonting som hör utvecklingssamtalet till. Detta trots att Zetterström (2003) och styrdokumentet understryker vikten av elevdelaktighet kring arbetet med IUP. Många av lärarna aktualiserar endast IUPn runt tiden för utvecklingssamtalet detta kan göra att eleverna befäster att de två hör ihop. Precis tvärtom anser Moreau och Wretman (2003) att det ska vara, de propagerar för att IUPn ska finnas som en röd tråd genom skolan.

Eleverna är inte särskilt medvetna om när deras IUP används, endast åtta elever har svarat på frågan och de sex av dem svarar att den används på utvecklingssamtalet. Enligt Skolverket (2007) *Hur används individuella utvecklingsplaner?* Får eleverna i samband med planeringarna inför det kommande utvecklingssamtalet och skrivandet av IUP tränas i att följa upp, bekräfta och utvärdera sitt personliga lärande. Som svar på frågan hur IUPn används svarar sju elever och ingen ger samstämmiga svar, förutom två elever i sexan som svarar att den används för att visa hur det går i skolan.

De flesta av eleverna tycker att de hinner göra det de ska på lektionerna. Majoriteten tycker också att de får den hjälp och uppmärksamhet de behöver av läraren. På frågan om alla i klassen arbetar med samma saker får vi vitt skilda svar, eleverna i fyran är mest osäkra, i klass fem är det ganska jämt mellan de tre olika svarsalternativen, ja, nej och vet ej. I klass sex svarar ungefär hälften nej och hälften att de inte vet.

5.2 Intervjustudie

Enligt Lpo 94 (2006) ska undervisningen anpassas till elevens förutsättning och behov. Läraren ska se till att alla elever får det stöd och den typ av undervisning just de behöver. Skolverket (2005) skriver att skolan ska se till att eleverna utifrån sina förutsättningar får den ledning och stimulans som behövs för att nå de nationella målen. Undersökningen visade att endast två av respondenterna menar att de vet vad styrdokumentet säger angående individualisering, och redogör för det. De övriga anser att de egentligen vet, men att de inte kan beskriva vad som står.

Alla elever ska, enligt departementsskrivelsen *Elevens framgång – skolans ansvar* (Ds 2001: 19), med hjälp av en individuell plan ges möjlighet att utvecklas. Planen ska följa eleven från förskola genom hela skolgången, och ska kontinuerligt uppdateras. Detta menar också Moreau och Wretman (2003). Grundskoleförordningen (<http://rixlex.riksdagen.se>) uppger att minst en gång per termin ska samtal mellan lärare, elev och vårdnadshavare äga rum om hur elevens sociala utveckling och

kunskapsutveckling på bästa sätt kan stödjas. Sedan 1 jan 2006 ska alla elever ha en individuell utvecklingsplan, IUP. Alla lärare i undersökningen är positiva till förändringen i grundskoleförordningen, och menar att den har en positiv betydelse för både elever, lärare och föräldrar. De har alla god kännedom om vad som sägs angående elevens IUP. På respondenternas respektive skolor har arbetsgrupper arbetat fram hur den lokala IUPn ska se ut. De menar alla att IUP är en förbättring men att det egentligen inte är någon större förändring från de tidigare utvecklingssamtalen, där utvärdering och mål också fanns. En skillnad lärarna belyser är dock att det genom lagförändringen blivit tydligare med en noggrannare dokumentation och att alla elever har rätt till en utvecklingsplan. Ytterligare en skillnad respondenterna tar upp är att vårdnadshavarens roll och ansvar i och med IUP har blivit tydligare. Ett av argumenten expertgruppen (Ds 2001: 19) hade för att elever skulle ha en IUP var att samarbetet mellan hem och skola skulle förbättras.

Grundskoleförordningen, 7 kap. 2§ (<http://rixlex.riksdagen.se>), understryker att elevens utvecklingsplan ska vara framåtsyftande och att tonvikten ska ligga i det positiva som ska komma, inte i det som under terminen fungerat sämre. Planen ska sammanfatta de insatser som krävs för att eleven ska nå målen. Utformandet av en IUP ser olika ut för respondenterna. Många av dem försöker skriva om både det som fungerar bra och vad som behöver utvecklas. De betonar också att målen och vad eleven ska arbeta vidare med måste begränsas i antal. Några få respondenter menar att man i skrivandet av IUP får inrikta sig på de mål eleven ska nå och det som ska utvecklas. Tiden för att skriva allt som fungerar bra finns inte och IUPn blir dessutom alltför stor.

I skollagen (www.riksdagen.se) står att eleven ska ha inflytande över utformningen av sin utbildning. I utformandet av en IUP ska eleven, enligt departementsskrivelsen *Elevens framgång – skolans ansvar* (Ds 2001: 19), tillsammans med lärare och vårdnadshavare vara delaktig. Zetterström (2003) menar att eleven ska vara delaktig i samtalet kring vad som uppnåtts och vad som behöver arbetas vidare med. Endast en av respondenterna uttrycker att eleven själv kan vara med och påverka vilka mål som ska nås. Fjellström (2006) menar att i lärares yrkesetik ingår att stödja elevers inflytande över sin egen utbildning och att stärka dem i ansvarstagandet för studierna. Zetterström (2003) anser att om elever ska kunna nå målen i styrdokumentet måste de känna till dem, och att det därför är viktigt för eleven att kunna se sig själv i förhållande till målen.

Grundskoleförordningen anger att informationen som ges vid utvecklingssamtalet ska grundas på en utvärdering av utvecklingen hos eleven i relation till målen i kursplaner och läroplanen. I departementsskrivelsen *Elevens framgång – skolans ansvar* (Ds 2001: 19) framgår att individuell dokumentation, till exempel elevportfolio, används för att samla elevens arbete och använda det som en grund för den individuella planeringen. Moreau och Wretman (2003) menar att man med portfolio har hjälp i arbetet med bakgrundsdokumentationen till den individuella utvecklingsplanen. Flera av respondenterna i studien dokumenterar sedan tidigare elevens utveckling genom portfolio. Inför utvecklingssamtalet har två av respondenterna samtal med sina elever där de tillsammans går igenom elevens utveckling. En av respondenterna beskriver hur eleverna dokumenterar utvecklingen under läsåret, och menar att detta gör att eleverna tidigt blir medvetna om sin utveckling.

Eleven IUP ska ligga till grund för terminens arbete och hur undervisningen på bästa sätt kan anpassas för att eleven ska nå de uppsatta målen. Zetterström (2003) anser att det inte räcker att bara dokumentera och synliggöra målen utan att man som pedagog måste skapa bra förutsättningar för att eleverna ska lyckas. Respondenterna menar att IUP är så nytt att de ännu inte hittat former för att använda den i den praktiska verksamheten. I studien visade det sig att ingen av respondenterna använder den nedskrivna planen i planeringen av arbetet för eleven. De flesta menar att de har den i huvudet, och på så sätt använder sig av den. En respondent pratar om IUP med sina elever och tror att de är medvetna om att de har en. De övriga menar att alla elever egentligen borde känna till att de har en IUP eftersom de skriver under den vid utvecklingssamtalet, men medger samtidigt att de sällan använder ordet IUP i verksamheten med eleverna. Respondenterna tror också att elevernas medvetenhet om sin IUP ökar i takt med ålder. En av respondenterna planerar att börja använda IUPn i elevernas veckoplanering, där de själva kan reflektera över vad som behöver arbetas med för att de ska nå sina mål, vilket stämmer med vad Zetterström (2003) anser om elevens delaktighet i planerandet av sitt skolarbete.

Enligt Skolverket (2005) ansvarar skolan för att eleverna får en undervisning som är individuellt anpassad. Birkemo (2001) förklarar individualisering som att undervisningen anpassas till elevens förutsättningar och behov och bör planeras därefter. Vidare beskrivs att individualisering av undervisningen ska innebära att läraren tar fasta på elevens intressen och erfarenheter och utnyttjar elevens starka sidor vid inlärningen. Vinterek (2006) menar att många olika argument för individualisering finns, och att synen på undervisningens syfte påverkar hur man ser på individualisering. Alla respondenter menar att de individualiserar sin undervisning. På vilket sätt det genomförs och i vilken utsträckning det sker varierar mellan de olika respondenterna. Individualisering kan enligt Vinterek (2006) vara väldigt skiftande och gälla allt från omfång, innehåll, arbetstempo, metod, nivå och material till värdering av elevs arbete. Alla dessa typer finns representerade hos respondenterna. De använder sig alla av någon form av innehållsindividualisering, där materialet anpassas efter eleven. Stensmo (1997) förklarar det som att eleverna efter förutsättning arbetar med samma innehåll men på olika nivå. Att låta eleven arbeta i sitt eget tempo, vilket av Stensmo (1997) benämns som hastighetsindividualisering, används också av alla respondenter. Två av respondenterna uppger att det är på detta sätt de genomför individualiseringen. En av dem benämner uppgifterna som A-, B- och C-spår. I Lgr 62 och 69 fanns inskrivet att elever skulle kunna välja mellan minst två olika nivåer, grundkurs och överkurs, där uppgifter av olika svårighetsgrad och mängd erbjöds.

En av respondenterna använder sig av olika läroböcker och material för att tillgodose elevernas behov. Två av respondenterna använder lärstilar i individualiseringen, och menar båda att elever lär på olika sätt och därför ska erbjudas att hitta just sitt sätt. Stensmo (1997) kallar denna typ av individualisering för individuellt arbetsätt. Enligt Vinterek (2006) kan lärstilar också benämnas som olika intelligenser, och är något som frekvent diskuteras i den pedagogiska debatten.

Vinterek (2006) tar i sin granskning av individualisering upp att individualiserad undervisning inte bara skiljer i utformning och innehåll, utan att också variationen av omfattning, från ingen till en nästan total individualisering, är stor. En av respondenterna använder inte läroböcker, utan skraddarsyr material till varje elev.

Eleverna ska enligt Lpo 94 utveckla sitt eget sätt att lära, samt lära sig att arbeta både tillsammans med andra och självständigt. Skolverket (2005) betonar att individuellt arbete inte är synonymt med enskilt arbete. Alla respondenter menar att de varvar enskilt arbete med samarbete. De växlar också mellan att låta eleverna arbeta med samma ämne och med eget arbete i olika ämnen. Enligt Vinterek (2006) kännetecknas 1990-talets undervisning av "eget arbete" och en minskning av gemensamma genomgångar. En trend som enligt nationella utvärderingar fortsatt. Detta stämmer inte på respondenterna i denna studie, som alla uppger att de har gemensamma genomgångar innan eleverna gemensamt eller enskilt arbetar vidare.

Två av respondenterna betonar gruppens betydelse för individen. Zetterström (2003) menar att IUPn har en stark koppling till individen, men bör trots det innehålla moment då eleverna tillåts arbeta i grupp. Alla ska kunna arbeta och fungera med andra och se fördelar med att kunna samarbeta. En nackdel med individualisering, kan, enligt två respondenter, vara just att möjligheten till samarbete begränsas. Den stora fördelen med att individualisera undervisningen finns för eleven menar de flesta respondenterna. Att eleverna får arbeta på sin nivå och på sitt sätt, ger dem en möjlighet att känna tillfredsställelse i att lyckas menar man. Nackdelar med individualisering är främst för läraren anser flera av respondenterna. Svårigheter med att få fram material och att ha koll på var eleverna befinner sig i ges som exempel. Som tidigare nämnts kan en nackdel vara att samarbetet begränsas, och menar en respondent också gruppdynamiken.

6. Diskussion

6.1 Resultatdiskussion

6.1.1 Styrdokument

Studien visar att lärarna i stort är medvetna både om vad styrdokumentet säger i fråga om vad en IUP är och att den är obligatorisk för alla. Däremot har de flesta svårt att redogöra för vad som sägs om sådant som hänger samman med individualisering i styrdokumentet. Var vår fråga om individualisering i styrdokumentet otydlig? Kanske trodde lärarna att de var tvungna att ordagrant redogöra för vad som står. Eftersom individualisering inte nämns som begrepp i Lpo 94 kan det också ha skapat osäkerhet. En av de lärare som svarade gjorde dock tolkningen att individualisering är detsamma som att anpassa undervisningen till varje individ. Lpo 94 (2006) anger att "Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov" (2006, s.4). Trots att flera av lärarna inte ansåg sig veta vad som stod visar deras svar på övriga frågor i intervjun att undervisningen ändå uppfyller styrdokumentets intentioner. Alla lärare menar att de varierar undervisningen med individuellt och gemensamt arbete vilket också är ett mål att sträva mot enligt läroplanen. Den säger att eleverna ska utveckla sitt eget sätt att lära, samt lära sig att arbeta både tillsammans med andra och självständigt.

Att lärarna var relativt omedvetna om vad styrdokumentet säger stämmer väl med uppgifter i Ds 2001: 48, vars utvärdering visar att det inte i första hand är styrdokumentet som styr arbetet i skolan utan till stor del läromedel och prov. Läromedlen eftersom de beskriver vilket innehåll som ska prioriteras samt i vilken ordning. Proven eftersom de signalerar vad som är viktigt att kunna, samt vad som kan komma att vara utgångsläget för eventuell bedömning.

Vi tror att kunskaperna om IUP har att göra med att det är relativt nytt och att man haft arbetsgrupper på skolorna där man arbetat med det. Vi tolkar det som att IUP är en plan för utveckling, alltså ska den vara framåtsyftande med tydliga intentioner om vad eleven ska uppnå, hur den kan uppnå det men också var den befinner sig just nu. De flesta lärare uppger att IUP är ett dokument som beskriver elevens utveckling, vilket innebär att de är medvetna om styrdokumentets direktiv angående IUP.

Zetterström (2006) anser att om eleverna ska ha möjlighet att nå målen i styrdokumentet är det inte tillräckligt att dokumentera och slyggöra dem. Som pedagog måste man fundera på hur man kan skapa de bästa möjliga förutsättningarna för att eleverna ska lyckas. Eftersom det är eleverna som ska nå dessa mål är det de som ska känna till de samma. Vi funderar över hur lärarna i undersökningen kan upprätta mål för eleverna om de inte känner till vad styrdokumentet säger. Vad baserar då i så fall dessa mål på? Hur kan lärarna i sådana fall få eleverna att förstå vilka nationella mål som finns?

Lärare 6 påtalade att en förändring skett genom åren när det gäller vårdnadshavares delaktighet i sina barns skolgång. Detta är också något som syns i styrdokumentet. I grundskoleförordningens sjunde kapitel, 2 §, kan man läsa att läraren kontinuerligt ska informera elever och dess vårdnadshavare om elevens skolsituation. En gång per termin ska lärare, elev och dess vårdnadshavare ha utvecklingssamtal, där de ska

samtala om hur elevens kunskaps- och sociala utveckling på bästa sätt kan stödjas. Även Moreau och Wretman (2003) tar upp detta.

6.1.2 Den individuella utvecklingsplanen

Zetterström (2006) påpekar att man måste kunna mäta resultat och måluppfyllelse. I detta arbete påpekar hon vikten av elevdelaktighet. Måluppfyllelse för samma mål kan visas på olika sätt beroende på elevens förutsättningar. Som elev är du tvungen att visa att du nått målet, men när och hur kan variera. Därför är det viktigt att som elev kunna se sig själv i förhållande till de mål som ska uppnås. Elevernas IUP ska inte bara innehålla realistiska och uppnåbara mål, utan också en plan för hur eleven ska göra för att nå dessa mål som ska vara både kortsiktiga och långsiktiga. Att elevernas kunskap och utveckling ska dokumenteras, och att elevernas arbetsmål byggs på en dialog mellan lärare, elev och vårdnadshavare ser vi som någonting positivt. Detta gör att vi i skolan kommer ett steg närmare att hjälpa alla elever. En individuell utvecklingsplan ökar elevens och föräldrarnas insyn i, och inflytande över sitt eget och sitt barns lärande. Genom att i IUPn ha svart på vitt elevens styrkor och kunskaper, och även vad som behöver utvecklas är det lättare även för vårdnadshavare att vara delaktig i och medveten om elevens skolgång. Endast en lärare i vår undersökning uttrycker elevens delaktighet i utformandet av målen.

Skollagens fjärde kapitel § 2 (www.riksdagen.se) säger att eleverna ska kunna påverka hur deras utbildning gestaltas. Elevens inflytande ska anpassas efter deras mognad och ålder. Vi menar att precis som inflytande måste också målen finnas i rätt utvecklingsnivå för eleven. Rätt utmaningar måste ges och det är viktigt att alltid ha positivt ställda förväntningar på eleven. Den vuxne ska ge rätt stöd så att eleven kan lyckas. Eleverna måste vara delaktiga i målen, metoderna och själva arbetet. Eleven måste ständigt vara med i processen med IUP, inte bara vid utvecklingssamtalen.

Eleverna som deltog i vår enkät var inte särskilt medvetna om sin IUP och vad den används för och när den ska användas. Många av eleverna som svarade uppgav att det är någonting man använder på utvecklingssamtalet. Enligt styrdokument och litteratur ska IUP gå som en röd tråd genom skolan som eleverna tillsammans med sina föräldrar ska vara delaktiga i. Vi menar att målen som eleverna ska uppnå i de olika ämnena måste konkretiseras så att eleverna förstår dem och att man som lärare tidigt gör eleverna medvetna om vad de ska kunna i exempelvis år fem. På det här sättet tror vi eleverna blir mer medvetna och delaktiga både i sitt lärande och kring sin IUP.

Enligt Morau och Wretman (2003) och grundskoleförordningen ska IUPn diskuteras och fyllas i gemensamt vid utvecklingssamtalet. De lite äldre eleverna kan enligt våra resultat relatera IUP till utvecklingssamtal, men vet inte att den ska ligga till grund för det arbete de ska utföra i skolan. Lärarna tror att eleverna egentligen vet att de har någon slags plan, men att de inte vet att den heter IUP. Flera av lärarna säger också att de kanske missar att använda begreppet IUP. Vi ställer oss frågande till varför lärare inte använder ordet IUP i vardagen och använder den som en förklaring till varför eleverna behöver arbeta med olika saker. Utvecklingssamtalen är ett bra tillfälle att verkligen förklara vad en IUP är och medvetandegöra eleven om sitt eget lärande. Vi anser det viktigt att hålla begreppet IUP levande i den dagliga skolverksamheten. I styrdokumentet nämns begreppen IUP och utvecklingssamtal ofta tillsammans, de är starkt förknippade med varandra. Många av lärarna använder IUPn endast runt tiden för utvecklingssamtalet detta gör att eleverna befäster att de

två hör ihop. MSU (Dnr 2003: 251) tar upp detta som ett problem då vissa elevers IUP endast aktualiseras vid utvecklingssamtal och andras används mer flitigt.

Många av lärarna menar att de inte använder den skrivna planen som ett underlag för den praktiska verksamheten utan menar att de har elevernas mål i huvudet. Zetterström (2006) anser att om eleverna ska ha möjlighet att nå målen i styrdokumentet är det inte tillräckligt att dokumentera och syliggöra dem. Som pedagog måste man fundera på hur man kan skapa de bästa möjliga förutsättningarna för att eleverna ska lyckas. Lärarna tror att IUP är ett så pass nytt begrepp att varken de eller eleverna hittat ett sätt för hur man rent praktiskt kan använda det i vardagen. Förordningen om en individuell utvecklings plan för alla elever började gälla i januari 2006. Då intervjuerna genomfördes, i oktober och november 2007, har skolorna under åtminstone tre terminer haft möjlighet att arbeta med detta. Vår studie visar att endast en lärare använder begreppet i den praktiska verksamheten. Ingen använder den skrivna planen i planeringen av elevernas uppgifter utifrån målen. Vi tycker att det borde vara lättare att använda ett nedskrivet dokument som underlag än att ha varje elevs plan i huvudet. Det borde också säkra en högre kvalitet.

Utformandet av en IUP ser olika ut för de olika lärarna, en del menar att det är viktigt att innehållet är av positiv karaktär där elevens styrkor framhålls och utvecklas, men också vad eleven behöver utveckla för att nå målen. Några få menar att det varken finns tid eller utrymme i dokumentet att skriva allt som fungerar bra för eleven utan att man måste inrikta sig på målen som ska nås. Detta trots styrdokumentens direktiv som säger att det är just på det positiva och i det framåtsyftande tyngdpunkten ska ligga. Hur en IUP upprättas kan alltså skilja beroende på vilken lärare eleven har, trots att man på respektive skola arbetat fram ett gemensamt dokument. Vi anser att det är viktigt att följa styrdokumentens direktiv om en positiv framåtsyftande utformning av IUPn.

6.1.3 Individualisering

Enligt Stensmo (1997) kan individualisering vara variation av tid, innehåll och arbetssätt eller lärstil. Alla lärare i undersökningen menar att de individualiserar sin undervisning. Hur de gör det varierar. Allt från innehålls- och hastighetsindividualisering till att använda olika lärstilar förekommer.

Eleverna ska enligt Lpo 94 utveckla sitt eget sätt att lära, samt lära sig att arbeta både tillsammans med andra och självständigt. Skolverket (2005) betonar att individuellt arbete inte är synonymt med enskilt arbete. Vinterek (2006) uppger att enskilt arbete ökat under det senaste decenniet. Enligt undersökningen varvar lärarna enskilt arbete med att alla samtidigt arbetar med samma ämne. De växlar också mellan att låta eleverna arbeta med samma ämne och med eget arbete i olika ämnen. Eleverna hade svårt att svara på frågan om alla arbetar med samma saker, eftersom de gör det ibland och ibland inte. Kanske skulle vi ha formulerat frågan annorlunda eller ställt fler precisa frågor. Om vi hade formulerat frågan annorlunda hade de säkert kunnat lämna mer samstämmiga svar.

Enligt Zetterström (2003) är IUPn starkt kopplad till individen, men bör ändå innehålla moment då eleverna får arbeta i grupp, alla ska kunna fungera tillsammans

med andra och kunna se fördelarna av att kunna samarbeta. Även i *Allmänna råd och kommentarer Den individuella utvecklingsplanen* (2005) säger att det är viktigt att betona att individualisering inte är samma sak som enskilt arbete. Enligt Moreau och Wretman (2003) förutsätter en väl fungerande utvecklingsplan att IUPn omfattar såväl elevens kunskapsutveckling som sociala utveckling. Lärare förbinder sig enligt yrkesetiken att i sin yrkesutövning stödja elevernas personliga utveckling (Fjellström 2006). MSUs *Individuell planering och dokumentation i grundskolan* (Dnr 2003: 251) belyser lärares syn på individualisering. Enligt respondenterna i den undersökningen finns en oro för att individualisering skapar en för hög förekomst av individuellt arbete som kan hämma elevernas förmåga att träna deras sociala kompetenser som förmågan att samarbeta, att kunna ta hänsyn till andra samt att ha ett demokratiskt förhållningssätt. Skolan har till uppgift att stötta den socialiseringsprocess som eleverna befinner sig i. Respondenterna i den undersökningen anser att olika förmågor utvecklas vid individuellt arbete och andra vid kollektivt arbete. Vi anser att det är lika viktigt att eleverna når kunskapsmålen som att de har en god social kompetens, detta tror vi att man uppnå bäst genom att eleverna i undervisningen får samspela med andra.

Vi tror, precis som det som skrivs i *Elevens framgång – skolans ansvar* (Ds 2001: 19), att lärarnas kunskapssyn påverkar på vilket sätt de individualiserar undervisningen. Alla lärarna i undersökningen har någon form av innehållsindividualisering, men många av dem erbjuder också flera andra typer av individualisering. De lärare som endast individualiserar genom hastighets- och innehållsindividualisering uppger att de är nöjda, är lärare som började arbeta under Lgr 69. Eleverna skulle då, enligt Lindkvist (2003), kunna välja mellan minst två olika nivåer, grundkurs och överkurs, där uppgifter av olika svårighetsgrad och mängd erbjöds. Vinterek (2006) visar i sin forskningsöversikt hur den pedagogiska praktiken präglats av den för tiden rådande läroplanen. De lärare som istället känner att de skulle vilja individualisera ännu mer är de som vi upplever redan nu erbjuder eleverna flera olika arbetssätt och material. Dessa har alla inlett sin yrkesbana under Lpo 94. Vi tror att man som lärare, både i metodval och kunskapssyn, påverkats av vilken läroplan och syn på kunskap som var rådande under utbildningen. Vinterek (2006) menar också att synen på undervisning påverkar hur man ser på individualisering.

De flesta elever är övervägande positiva till sin lärares insatser när det gäller behov av hjälp och uppmärksamhet. Detta tyder enligt oss på att lärarna är duktiga på att individualisera sin undervisning, att möta eleverna där de är och tillgodose deras olika behov. Enkätresultaten visade att eleverna var mycket nöjda med den uppmärksamhet och den hjälp de fick av läraren. Vi tror att eleverna ville vara snälla mot sin lärare när de besvarade de två frågorna. Vår erfarenhet säger oss att elever ofta uttrycker sitt missnöje över lärarens otillräcklighet. Men å andra sidan stödde lärarnas resultat elevernas så till vida att i stort sett alla trodde att eleverna var nöjda. Av lärarna själva kände hälften sig nöjda med sin individualisering av undervisningen. De lärare som uppgav att de inte var nöjda är också de som individanpassar sin undervisning mest, med undantag av lärare 6.

Stensmo (1997) anser att om eleven skall kunna ta ett eget ansvar för sitt lärande och arbeta självständigt, vilket också Lpo 94 säger, måste eleven få träning i att själv planera och genomföra lärandet. Fjellström (2006) belyser vikten av att läraren tar ansvar för elevernas kunskapsstillväxt, personliga utveckling samt att skapa goda

förutsättningar för lärande, utveckling och en förmåga att utveckla deras kritiska tänkande. Vi anser att man som lärare måste ge eleverna möjlighet att bli medveten om och reflektera över sitt eget lärande. Lärare 3 är den enda av våra respondenter som ger uttryck för att arbeta på detta sätt. En annan lärare har ambitionen att påbörja ett arbetsätt där eleverna får ett större inflytande över sitt lärande och sina mål. Zetterström (2006) menar att eftersom det är eleverna som ska nå dessa mål är det de som ska känna till de samma. Därför är det viktigt att som elev kunna se sig själv i förhållande till de mål som ska uppnås.

Enligt Skolverket (2007) *Hur används individuella utvecklingsplaner?* visar resultatet av deras undersökning att många elever i samband med planeringarna inför det kommande utvecklingssamtalet och skrivandet av IUP tränas i att följa upp, bekräfta och utvärdera sitt personliga lärande. Detta gör att de med större fördel vet vad de kan, och inte kan, i de olika ämnena och får träna förmågan att planera, utvärdera och kommunicera det egna lärandet. Vi vill se elevernas lärande som en process där de får göra sina egna tolkningar som syftar till att förstå verkligheten. Genom att elever får bilda sig en egen uppfattning om undervisningens innehåll och reflektera över sitt lärande skapar vi medvetna elever som äger sitt eget lärande, precis som de äger sin egen IUP. Eleven ska ha huvudrollen i sin egen lärprocess, inte läraren.

I Lpo 94 återfinns inte termen individualisering. Även om begreppet inte nämns uttryckligen, understryks detta i skrivningar om att undervisningen ska utgå från den enskilde eleven. Vår tolkning är att detta bara är en omskrivning av samma sak, innebörden är den samma. Ingenstans i litteraturen står varför begreppet bytts ut. Via telefonkontakt med skolverket och en handläggare på regeringskansliet sökte vi svar men dessa kunde heller inte ge en förklaring till detta, men gjorde samma tolkning om en omskrivning av begreppet som vi gjort.

När vi sökte forskning kring individualisering blev vi förvånade över att så lite forskning fanns att tillgå, trots att individualisering funnits med i läroplanerna sedan 1962. Vid sökning i databaser fick vi många träffar, men endast ett fåtal handlade om undervisning eller skola. Många av dessa var olika typer av examensarbeten. Detta bekräftas också av Vinterek (2006).

6.2 Metoddiskussion

Till att börja med diskuterade vi vilken information som behövdes för att ge svar på forskningsfrågorna. Vi kom fram till att intervjuer och enkäter skulle ge en bra bild av det vi ville undersöka. Denscombe (2000) menar att man vid användandet av flera metoder, triangulering, får olika slags data om samma ämne, vilket sannolikt ökar trovärdigheten i undersökningen. Vi valde intervjuer för att få nödvändig kunskap om lärares uppfattningar om individualisering och individuella utvecklingsplaner. Det gav oss också möjlighet att fånga lärares personliga åsikter och uppfattningar. Enkäter kändes relevant eftersom vi ville ha svar från en större grupp. Det ger enligt Stukát (2005) en ökad möjlighet att generalisera resultatet än vad man kan göra vid intervju och observation. I efterhand kan vi se att vi valt metoder som lämpade sig bra för att svara på våra frågeställningar.

Missivbrevet med intervjufrågorna delades ut i god tid för att respondenterna skulle kunna förbereda sig på bästa sätt. Likaså delades missivbrevet till elevernas vårdnadshavare ut i förväg vilket gav dem möjlighet att i tid meddela om barnet ej fick delta. Eftersom vi endast bad vårdnadshavarna höra av sig i fall de motsatte sig att deras barn deltog i vår undersökning är vi medvetna om att vi inte helt uppfyller de etiska kraven. Vi skulle istället krävt ett skriftligt svar av vårdnadshavaren där de gav sitt godkännande till deltagande. Lärarna var alla väl förberedda med nedskrivna stödord för vad som skulle tas upp. Eleverna var däremot inte förberedda på vilka frågor enkäten innehöll. Detta menar vi gav en sanningsenlig bild av uppfattningarna hos våra respondenter.

Vi kan se brister i vissa frågor i både enkät och intervju. På enkätfråga åtta, om alla elever arbetar med samma saker, uppstod förvirring och osäkerhet hos eleverna. De hade svårt att svara och sa att de inte förstod hur vi menade. Detta beteende gick igen i alla klasser. Intervjufrågan om individualisering i styrdokumentet kan ha varit otydlig. Kanske trodde lärarna att de var tvungna att ordagrant redogöra för vad som står. Eftersom individualisering inte nämns som begrepp i Lpo 94 kan det också ha skapat osäkerhet.

Resultaten från denna studie gör inte anspråk på att ge en nationell bild av lärares och elevers syn på individualisering och IUP, utan gäller bara de lärare och elever som deltagit. Att uppnå hög reliabilitet är svårare i kvalitativa studier eftersom vi har personer som källor, med olika uppfattningar och erfarenheter. Om frågorna ställdes igen skulle svaren bli annorlunda. Skulle respondenterna ha varit andra personer skulle kanske resultatet ha blivit ett annat.

Vid genomförandet av enkätundersökningen fick eleverna samma information vilket gav alla samma förutsättning att svara på frågorna. Eftersom lärarna valt helklass tillfällen för undersökningens genomförande resulterade det i att antalet respondenter var högsta möjliga. Genom att vi personligen närvarade när enkäterna fylldes i blev svarsfrekvensen maximal. Bearbetningen gick relativt snabbt då undersökningen var i liten skala.

Respondenterna i intervjustudien fick själva välja tid och plats för intervjun vilket enligt Denscombe (2000) genererar en hög svarsfrekvens. Denscombe (2000) anser att forskaren ska hitta en ostörd avskild plats för intervjun. Vid två av tillfällena genomfördes intervjuerna i korridoren utanför klassrummen, trots detta upplevdes miljön som mycket lugn då inga avbrott eller störande moment förekom.

Att spela in intervjun på band ger enligt Denscombe (2000) en fullständig och permanent dokumentation av vad som sägs, och kan lätt kontrolleras. Vid bandupptagningar utelämnas däremot en ickeverbal kommunikation. Denscombe (2000) menar att respondenterna kan hämmas av bandspelaren, men att de oftast blir avspända efter ett tag. Ingen av respondenterna i denna undersökning störcdes dock av bandspelaren.

Vi är sedan tidigare bekanta med respondenterna vilket kan ha påverkat deras svar. Det finns en risk, menar Denscombe (2000), med att använda sig av intervjupersoner som redan är kända, genom att de kan vara valda för att de kommer att ge de svar som forskaren vill ha och som passar in i studien. Vår uppfattning är att svaren var utförliga och ärliga, kanske hade de inte medgett sin brist på kunskap om

styrdokumenten om vi hade varit helt obekanta. Möjligen hade de heller inte ställt upp i undersökningen då. Respondenterna valdes för att de var positiva till ett deltagande i studien, detta kan ha påverkat resultatet då alla är positivt inställda till individualisering och arbetet med IUP. Om lärare som inte varit positivt inställda medverkat hade svaren kanske sett annorlunda ut och även resultatet.

6.3 Slutsatser

Undersökningen visar att lärarna i stort är medvetna både om vad styrdokumenten säger i fråga om vad en IUP är och att den är obligatorisk för alla. Däremot har de flesta svårt att redogöra för vad som sägs om individualisering i styrdokumenten.

Alla respondenter individualiserar enligt sin egen uppfattning undervisningen. På vilket sätt det genomförs och i vilken utsträckning det sker varierar. Allt från innehålls- och hastighetsindividualisering till att använda olika lärstilar förekommer. Gemensamt för alla är att de använder någon form av innehållsindividualisering, där materialet anpassas efter eleven. Alla använder sig av IUPn vid utvecklingssamtalen. Utformandet av en IUP ser olika ut för respondenterna. Många av dem försöker skriva om både det som fungerar bra och vad som behöver utvecklas, medan andra inriktar sig på de uppsatta målen. Ingen respondent använder den skrivna IUPn i den dagliga praktiska verksamheten men många menar att de har den i huvudet när de planerar för eleverna.

Merparten av eleverna är omedvetna om vad IUP är och hur den används. De flesta associerar IUP till något som hör till utvecklingssamtalet och det är inte något som är förankrat i den praktiska skolverksamheten. Majoriteten av eleverna tycker att de hinner det de ska och får den hjälp och uppmärksamhet de behöver av läraren

Lärarna tror att eleverna är medvetna om att alla har olika behov och att uppgifterna och metoderna därför ser olika ut för de olika eleverna. Flertalet av lärarna tror att eleverna har dålig kännedom om sin IUP, men att de borde känna till den eftersom den används vid utvecklingssamtalet. De tror också att elevernas medvetenhet om sin IUP ökar i takt med ålder.

6.4 Nya forskningsfrågor

Enligt styrdokumenten ska vårdnadshavarna vara delaktiga vid utformningen av sina barns IUP. För vidare forskning skulle det vara intressant att undersöka hur vårdnadshavare ser på individualisering och IUP. Upplever de detta på samma sätt som lärare beskriver det? Hur medvetna är de om sina barns IUP?

Att använda sig av observationer för att se om lärares uppfattning om individualisering stämmer med agerandet i klassrummet skulle kunna ge arbetet en ytterligare aspekt.

Det skulle också vara intressant att ta reda på hur en IUP utformas för högpresterande elever. Hur stor hänsyn tas idag till de elever som är i behov av extra utmaningar och en anpassad skolgång på grund av att de är högpresterande?

Referenser

- Birkemo, A. (2005). *Barn med behov av särskilt stöd* Asmervik, S, Ogden, T & Rygvold, A. (red.) Lund: Studentlitteratur.
- Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken - för småskaliga projekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Dewey, J. (1985). *Demokrati och utbildning*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Fjellström, R. (2006). *Lärares yrkesetik*. Lund: Studentlitteratur.
- Grundskoleförordningen <http://rixlex.riksdagen.se> Hämtat 07-10-13
- Imsen, G. (2006). *Elevens värld – introduktion till pedagogisk psykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindkvist, M. *Individualisering - att kliva ur och vara i gemenskap*. (Licentiatavhandling) Linköpings Universitet, 2003.
- Moreau, H., & Wretman, S. (2003) *Individuella utvecklingsplaner utifrån utvecklingssamtal och portfolio* Stockholm: FortbildningsFörlaget.
- Myndigheten för skolutveckling. (2003). *Individuell planering och dokumentation i grundskolan*. DNR 2003: 251. Hämtat 07-10-13
- Nationalencyklopedin www.ne.se Hämtat 07-10-17
- Regeringskansliet www.regeringen.se (pressmeddelande) Hämtat: 06-11-27
- Rosdahl B. <http://hd.se/kultur/2007/08/20> Bevara oss för individualiseringen Publicerad 20 augusti Hämtat 07-10-29
- Skolverket. (2005). *Allmänna råd och kommentarer Den individuella utvecklingsplanen*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2007). *Hur används individuella utvecklingsplaner? En studie efter införandet av nya bestämmelser*. <http://www.skolverket.se/> Hämtat 07-10-13
- Skolverket. (2006). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet Lpo 94*. Stockholm: Skolverket.
- Skollagen www.riksdagen.se Hämtat 07-10-10
- Stensmo, C. (1997). *Ledarskap i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Prisma.

Utbildningsdepartementet. Departementsserien(Ds) . *Elevens framgång. Skolans ansvar*.(Ds2001: 19).

Utbildningsdepartementet. Departementsserien(Ds) *Samverkande styrning - om läroplanerna som styrinstrument*. (Ds 2001: 48).

Vetenskapsrådets Forskningsetiska principer www.vetensakpsradet.se
Hämtat 07-10-01

Vinterek, M. (2006). *Individualisering i ett skolsammanhang*. Myndigheten för skolutveckling. Forskning i fokus, nr 31.

Hwang, P., & Nilsson, B. (2006). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Natur och Kultur

Zetterström, A. (2003). *Att arbeta med IUP: Individuella utvecklingsplaner och portfolio för förskolan och skolan. Handboken*. Stockholm: Förlagshuset Gothia AB.

Zetterström, A. (2006). *Att arbeta med IUP: Pedagogisk dokumentation och individuella utvecklingsplaner för förskolan och skolan. Handboken*. Malmö: Gleerups.

Bilaga 1

Västerås 2007-10-11

Hej!

Vi heter Eva Andersson och Maria Carlsson och vi läser vår sista termin på lärarutbildningen vid Mälardalens Högskola. Vi skriver ett examensarbete om individualisering och individuella utvecklingsplaner. Syftet med studien är att se hur medvetna eleverna är om sin individuella utvecklingsplan samt om de upplever att de får det stöd de behöver av läraren. Vår förhoppning är att ni skulle vilja göra detta arbete möjligt genom att tillåta att vi genomför en enkät med ditt barn. Informationen från enkäterna kommer att ingå i vårt examensarbete.

All information vi får tillgång till kommer att hanteras på ett sådant sätt att ingen skola eller elev kommer att kunna identifieras och informationen kommer endast att användas i denna studie. Eleverna kommer att informeras om att deras deltagande är frivilligt och att de har rätten att avbryta sin medverkan. De frågor som enkäten behandlar är:

- Har du en individuell utvecklingsplan?
- Om du har en, försök att beskriva vad som står i den?
- När används den?
- Hur används den?
- Tycker du att du hinner göra det du ska på lektionerna?
- Tycker du att du får den hjälp du behöver av läraren?
- Tycker du att du får den uppmärksamhet du behöver av läraren?
- Arbetar alla i klassen med samma saker?

Enkäterna kommer att fyllas i på skoltid under vecka 43 och tar ca 15 minuter att genomföra.

Vi hoppas att detta är något som ni skulle kunna ställa upp på. Vill du inte att ditt barn deltar i enkäten vill vi att du kontaktar någon av oss senast 19/10-07.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Eva Andersson   mail: eano4007@student.mdh.se   tel. 07XX-XXXXXX

Maria Carlsson   mail: mcno4003@student.mdh.se   tel. 07XX-XXXXXX

Handledare från Mälardalens högskola är Ulf Nyttell   mail: ulf@nyttell.nu

Bilaga 2

Västerås 2007-10-01

Hej!

Vi heter Eva Andersson och Maria Carlsson och vi läser vår sista termin på lärarutbildningen vid Mälardalens Högskola. Vi skriver ett examensarbete om individualisering och individuella utvecklingsplaner.

Enligt Lpo 94 ska undervisningen anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov. I mars 2005 kom ett regeringsdirektiv om att alla elever från och med vårterminen 2006 har rätt till en individuell utvecklingsplan. Syftet med vårt examensarbete är att undersöka lärares och elevers uppfattningar kring individualisering och individuella utvecklingsplaner.

Vi är därför intresserade av hur Du arbetar i praktiken med detta. Informationen från intervjun kommer att ingå i vårt examensarbete.

Intervjufrågorna är;

- Vad säger styrdokumentet om individualisering och IUP?
- Vad innebär IUP för dig?
- Hur tror du eleverna uppfattar IUP?
- Hur arbetar du med individualisering?
- Kan du se några för- och nackdelar med individualisering?
- Kan du individualisera som du önskar?
- Tror du eleverna är nöjda med din individualisering?

Till vår hjälp kommer vi att använda bandspelare. All information vi får tillgång till kommer att hanteras på ett sådant sätt att ingen intervjuad kommer att kunna identifieras och informationen kommer endast att användas i forskningssyfte.

Ditt deltagande är frivilligt och Du har när som helst rätt att avbryta din medverkan.

Vid eventuella frågor går det bra att kontakta oss.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Eva Andersson   mail: eano4007@student.mdh.se   tel: 07XX-XXXXXX

Maria Carlsson   mail: mcno4003@student.mdh.se   tel: 07XX-XXXXXX

Bilaga 3

Enkätfrågor:

Klass _____

1 Har du en individuell utvecklingsplan (IUP)?

Ja

Nej

Vet ej

2 A Om du har en, vet du vad som står i den?

Ja

Nej

B Om ja- försök att beskriva vad som står i den.

---

3 När används din IUP?

---

4 Hur används din IUP?

---

5 Tycker du att du hinner göra det du ska på lektionerna

Ja

Nej

6 Tycker du att du får den hjälp du behöver av läraren?

Ja

Nej

7 Tycker du att du får den uppmärksamhet du behöver av läraren?

Ja

Nej

8 Arbetar alla i klassen med samma saker?

Ja

Nej

Vet ej

Tack för din medverkan!

